مەدىنىدە نازىل بولغان — سۈرە ھەدىد — 29 ئايەت

سۈرەھەدىدنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا

ئىمام ئەھمەد، ئىرباز ئىبنى سارىيەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇخلاشتىن ئىلگىرى تەسبىھ ئايەتلىرىنى ئوقۇيتتى. ئۇ مۇنداق دېدى: «تەسبىھ ئايەتلىرىنىڭ ئىچىدە پەزىلىتى مىڭ ئايەتتىن ئارتۇق بىر ئايەت بار». بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى ۋە نەسەئى قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

بۇ ھەدىستە كۆرسىتىلگەن ئايەت سۈرە ھەدىدنىڭ ئۈچىنچى ئايىتىدۇر: الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**الله نىڭ ئىپتىداسى يوقتۇر، ئىنتىھاسى يوقتۇر، (الله) ئاشكارىدۇر (يەنى مەۋجۇتلۇقىنى كۆرسەتكۈچى دەلىللەر بىلەن ئەقىللەرگە ئاشكارىدۇر)، مەخپىيدۇر (يەنى ئۇنى كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدۇ، ئۇنىڭ زاتىنىڭ ماھىيىتىنى تونۇشقا ئەقىللەر ئېرىشەلمەيدۇ)، الله ھەممە نەرسىنى بىلگۈچىدۇر**﴾. الله تائالا خالىسا ئۇنى ئالدىمىزدا تەپسىلىي بايان قىلىمىز. بۇنىڭدا الله غا ئىشىنىمىز ۋە ئۇنىڭغا يۆلىنىمىز. الله بىزگە كۇپايە قىلغۇچىدۇر، الله نېمىدېگەن ياخشى ھىمايە قىلغۇچى ـ ھە!

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ﴿١﴾ لَهُۥ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ
يُحۡيِۦ وَيُمِيتُۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٌ ﴿٢﴾ هُوَ ٱلۡأَوَّلُ وَٱلۡأٓخِرُ وَٱلظَّٰهِرُ وَٱلۡبَاطِنُۖ وَهُوَ بِكُلِّ شَيۡءٍ
عَلِيمٌ ﴿٣﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان الله نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن.

ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى الله غا تەسبىھ ئېيتتى، الله غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر[1]. ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى الله غا خاستۇر، الله ئۆلتۈرەلەيدۇ، تىرىلدۈرەلەيدۇ، الله ھەر نەرسىگە قادىردۇر[2]. الله نىڭ ئىپتىداسى يوقتۇر، ئىنتىھاسى يوقتۇر، (الله) ئاشكارىدۇر (يەنى مەۋجۇتلۇقىنى كۆرسەتكۈچى دەلىللەر بىلەن ئەقىللەرگە ئاشكارىدۇ)، مەخپىيدۇر (يەنى ئۇنى كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدۇ، ئۇنىڭ زاتىنىڭ ماھىيىتىنى تونۇشقا ئەقىللەر ئېرىشەلمەيدۇ)، الله ھەممە نەرسىنى بىلگۈچىدۇر[3].

www.munber.org

بارلىق مەۋجۇداتلارنىڭ ﷲ غا تەسبىھ ئېيتىشى ۋە ﷲ نىڭ بەزى سۈپەتلىرىنىڭ بايانى توغرىسىدا

ﷲ تائالا بۇ ئايەتتە ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى پۈتۈن جانلىقلارنىڭ ۋە ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ﷲ غا تەسبىھ ئېيتىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ. ﷲ تائالا يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دېگەن: ﴿يەتتە ئاسمان ـ زېمىن ۋە ئۇلاردىكى مەخلۇقاتلار ﷲ نى پاك دەپ بىلىدۇ، (كائىناتتىكى) قانداقلىكى نەرسە بولمىسۇن، ﷲ نى پاك دەپ مەدھىيىلەيدۇ (يەنى ﷲ نىڭ ئۇلۇغلىقىنى سۆزلەيدۇ)، لېكىن سىلەر (تىلىڭلار ئوخشاش بولمىغانلىقى ئۈچۈن) ئۇلارنىڭ مەدھىيىسىنى سەزمەيسىلەر، ﷲ ھەقىقەتەن (بەندىلىرىگە) ھەلىمدۇر (يەنى ئاسىيلىق قىلغانلارنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ)، (تەۋبە قىلغۇچىلارنى) مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر﴾[1].

﴿**ﷲ غالىبتۇر**﴾ يەنى ھەر نەرسە ﷲ غا ھەقىقەتەن باش ئېگىدۇ. ﴿**ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر**﴾ يەنى نەرسىلەرنى يارىتىشتا، بۇيرۇش ۋە توسۇشلىرىدا ۋە شەرىئەت بەلگىلىمىلىرىدە ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر. ﴿**ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى ﷲ غا خاستۇر، ﷲ ئۆلتۈرەلەيدۇ، تىرىلدۈرەلەيدۇ**﴾ يەنى ﷲ مەخلۇقاتلىرى ئۈستىدە خالىغانچە تەسەررۇپ يۈرگۈزىدىغان پادىشاھتۇر، ئۇ جانلىقلارنى ئۆلتۈرىدۇ ۋە تىرىلدۈرىدۇ، خالىغان كىشىگە ئۆزىنىڭ خالىغان نەرسىنى ئاتا قىلىدۇ. ﴿**ﷲ ھەر نەرسىگە قادىردۇر**﴾ يەنى ﷲ خالىغان نەرسە ۋۇجۇتقا كېلىدۇ. خالىمىغان نەرسە ۋۇخۇتقا كەلمەيدۇ. ﴿**ﷲ ئىپتىداسى يوقتۇر، ئىنتىھاسى يوقتۇر: (ﷲ) ئاشكاردۇر (يەنى مەۋجۇتلۇقىنى كۆرسەتكۈچى دەلىللەر بىلەن ئەقىللەرگە ئاشكارىدۇر)، مەخپىيدۇر (يەنى ئۇنى كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدۇ، ئۇنىڭ زاتىنىڭ ماھىيىتىنى تونۇشقا ئەقىللەر ئېرىشەلمەيدۇ)**﴾ مانا بۇ ئايەت ئىرباز ئىبنى سارىيەنىڭ ھەدىسىدا كۆرسىتىلگەن، پەزىلىتى مىڭ ئايەتتىن ئارتۇق بولغان ئايەتنىڭ دەل ئۆزىدۇر.

ئەبۇداۋۇد، ئەبۇزۇمەيلىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئىبنى ئابباستىن: دىلىمدا بىر نەرسە بار. قانداق قىلسام بولار؟ دەپ سورىدىم. ئىبنى ئابباس: ئۇ نېمە؟ دېدى. مەن: ﷲ نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۇنى دەپ بېرەلمەيمەن، دېدىم. ئۇ: ئۇ نەرسە شەكمۇ؟ دېدى ۋە كۈلۈپ قويۇپ: ئۇنىڭدىن ھېچكىم قۇتۇلالمايدۇ، ھەتتا ﷲ تائالا: ﴿مۇبادا سەن ساڭا بىز نازىل قىلغان كىتابتىن شەكلىنىدىغان بولساڭ، سەندىن ئىلگىرى كىتاب ئوقۇغانلار (يەنى تەۋرات بىلەن ئىنجىل نازىل قىلىنغان يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار) دىن سوراپ باققىن، شۈبھىسىزكى، ساڭا پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ھەق (قۇرئان) كەلدى﴾[2] دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى دېدى ۋە يەنە ماڭا: ئەگەر كۆڭلۈڭدە شەكتەك بىرەر نەرسە بارلىقىنى ھېس قىلساڭ ﴿**ﷲ نىڭ ئىپتىداسى يوقتۇر، ئىنتىھاسى يوقتۇر، (ﷲ) ئاشكارىدۇر (يەنى مەۋجۇتلۇقىنى كۆرسەتكۈچى دەلىللەر بىلەن ئەقىللەرگە ئاشكارىدۇ)، مەخپىيدۇر (يەنى ئۇنى كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدۇ، ئۇنىڭ زاتىنىڭ ماھىيىتىنى تونۇشقا ئەقىللەر ئېرىشەلمەيدۇ)، ﷲ ھەممە نەرسىنى بىلگۈچىدۇر**﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇغىن، دېدى.

تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەتنى ھەر خىل تەپسىر قىلغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ قاراشلىرى ئون نەچچە خىلغا يېتىدۇ. ئىمام بۇخارى يەھيانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ﷲ ئاشكارىدۇر، بۇ بارلىق ئاشكارا نەرسىنى بىلىپ تۇرىدۇ. ﷲ مەخپىيدۇر، ئۇ بارلىق يوشۇرۇن نەرسىنى بىلىپ تۇرىدۇ. ئىمام مىززى مۇنداق دەيدۇ: يەھيا دېگەن بۇ ئادەمنىڭ ئەسلى ئىسمى ئىبنى زەيياد پەررا بولۇپ، ئۇنىڭ «قۇرئاننىڭ مەنىلىرى» ناملىق كىتابى بار.

---

[1] سۈرە ئىسرا 44 ـ ئايەت.

[2] سۈرە يۇنۇس 94 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بۇ ئايەت ھەققىدە نۇرغۇن ھەدىسلەر رىۋايەت قىلىنغان بولۇپ، ئىمام ئەھمەدنىڭ، ئەبۇھۆرەيرىدىن رىۋايەت قىلغان ھەدىسى بۇلاردىن بىرىدۇر: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇخلاشتىن بۇرۇن مۇنداق دۇئا قىلاتتى: «يەتتە ئاسمانىنىڭ پەرۋەردىگارى ۋە كاتتا ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارى بولغان ئى الله ! سەن بىزنىڭ پەرۋەردىگارىمىز، ھەر نەرسىنىڭ پەرۋەردىگارىسەن، تەۋراتنى، ئىنجىلنى ۋە قۇرئاننى نازىل قىلغۇچىسەن: سەن دانلارنى ۋە ئۇرۇقچىلارنى يېرىپ (ئۈندۈرۈپ) ... بىخلاندۇرغۇچىسەن، سەندىن باشقا ئىلاھ بەرھەق يوقتۇر، ساڭا سىغىنىپ ھەر نەرسىنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن، سەن ھەر نەرسىنىڭ كۆكۈلىسىدىن تۇتقۇچىسەن، سېنىڭ باشلىنىشىڭ يوقتۇر ھەم ئاخىرلىشىشىڭ يوقتۇر، سەندىن ئىلگىرى ۋە سەندىن كېيىن ھېچ نەرسە مەۋجۇت ئەمەس، سەن ئاشكارىسەن، سەندىن ئاشكارا ھېچ نەرسە يوق، سەن مەخپىيسەن، سەندىن يوشۇرۇن ھېچ نەرسە يوق، بىزنىڭ قەرزىمىزگە خاتىمە بەرگىن، بىزنى كەمبەغەللىكتىن قۇتۇلدۇرۇپ باي قىلغىن».

ئىمام مۇسلىم سەھلىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەگەر بىرەرىمىز ئۇخلىماقچى بولساق ئەبۇسالىھ بىزنى ئوڭ يېنىنى بېسىپ يېتىشقا، ئاندىن بۇ دۇئانى ئوقۇشقا بۇيرۇيتتى: «يەتتە ئاسمانىنىڭ پەرۋەردىگارى ۋە كاتتا ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارى بولغان ئى الله ! سەن بىزنىڭ پەرۋەدىگارىمىزسەن، ھەر نەرسىنىڭ پەرۋەردىگارىسەن، سەن دانلارنى ۋە ئۇرۇقچىلارنى بىخلاندۇرغۇچىسەن، تەۋراتنى ئىنجىلنى ۋە قۇرئاننى نازىل قىلغۇچىسەن، ساڭا سىغىنىپ ھەر قانداق يامان نەرسىنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن، سەن ھەر نەرسىنىڭ كوكۈلىسىدىن تۇتقۇچىسەن، سېنىڭ باشلىنىشىڭ يوقتۇر ھەم ئاخىرلىشىشىڭ يوقتۇر، سەندىن ئىلگىرى ۋە سەندىن كېيىن ھېچ نەرسە مەۋجۇت ئەمەس، سەن ئاشكارىسەن، سەندىن ئاشكارا ھېچ نەرسە يوق، سەن مەخپىي سەن، سەندىن مەخپىي ھېچ نەرسە يوق، بىزنىڭ قەرزىمىزگە خاتىمە بەرگىن، بىزنى كەمبەغەللىكتىن قۇتۇلدۇرۇپ باي قىلغىن. » ئەبۇسالىھ بۇ دۇئانى ئەبۇھۇرەيرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇخلاشتىن ئىلگىرى ئوقۇيدىغانلىقىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

* * * * * * *

هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۚ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنزِلُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۖ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤﴾ لَّهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ ﴿٥﴾ يُولِجُ ٱلَّيْلَ فِى ٱلنَّهَارِ وَيُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِى ٱلَّيْلِ ۚ وَهُوَ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٦﴾

الله ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئالتە كۈندە ياراتتى، (ئاندىن ئۆزىگە لايىق رەۋىشتە) ئەرش ئۈستىدە قارار ئالدى، الله زېمىنغا كىرىپ كېتىدىغان نەرسىلەرنى، زېمىندىن چىقىدىغان نەرسىلەرنى، ئاسماندىن چۈشىدىغان نەرسىلەرنى، ئاسمانغا ئۆرلەيدىغان نەرسىلەرنى بىلىپ تۇرىدۇ، سىلەر قەيەردە بولساڭلار، الله سىلەر بىلەن بىرگە، الله قىلىۋاتقان ئىشىڭلارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر[4]*. ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى الله غا خاستۇر، ھەممە ئىش الله غا قايتۇرۇلىدۇ*[5]*. الله كېچىنى كۈندۈزگە كىرگۈزىدۇ، كۈندۈزنى كېچىگە كىرگۈزىدۇ، الله دىللاردىكى سىرلارنى بىلگۈچىدۇر*[6]*.*

www.munber.org

ﷲ تائالانىڭ بىلىشى، قۇدرىتى ۋە پادىشاھلىقىنىڭ ھەممە نەرسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغانلىقى توغرىسىدا

ﷲ تائالا بۇ ئايەتتە ئۆزىنىڭ ئاسمانلارنى، زېمىننى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىلەرنى ئالتە كۈندە ياراتقانلىقىدىن خەۋەر قىلىدۇ. ئاندىن ﷲ تائالا بۇ نەرسىلەرنى يارىتىپ بولغاندىن كېيىن ئۆزىنىڭ ئەرش ئۈستىدە ئۆزىگە لايىق رەۋىشتە قارار ئالغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ. بۇ ئايەت ۋە بۇ ئايەت بىلەن مەنىداش ئايەتلەر ھەققىدە سۈرە ئەئرافتا تەپسىلىي توختىلىپ ئۆتتۇق. شۇڭا بۇ يەردە قايتا تەكرارلىمايمىز.

﴿ﷲ زېمىنغا كىرىپ كېتىدىغان نەرسىلەرنى﴾ يەنى زېمىنغا كىرىپ كېتىدىغان ئۇرۇق، سۇ تامچىلىرى قاتارلىقلارنىڭ سانىنى ﴿زېمىندىن چىقىدىغان نەرسىلەرنى﴾ يەنى زېمىندىن چىقىدىغان ئۆسۈملۈكلەرنى، زىرائەتلەرنى ۋە مېۋىلىك دەرەخلەرنى بىلىپ تۇرىدۇ. ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿غەيبنىڭ خەزىنىلىرى ﷲ نىڭ دەرگاھىدىدۇر، ئۇنى پەقەتلا ﷲ بىلىدۇ، قۇرۇقلۇقتىكى،دېڭىزدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ﷲ بىلىدۇ، (دەرەختىن) تۆكۈلگەن ياپراقتىن ﷲ بىلمەيدىغان بىرەرسىمۇ يوق، مەيلى قاراڭغۇ يەر ئاستىدىكى بىرەر دانە ئۇرۇق بولسۇن، مەيلى ھۆل ياكى قۇرۇق نەرسە بولسۇن، ھەممىسى (ﷲ غا مەلۇم بولۇپ) لەۋھۇلمەھپۇزدا يېزىقلىقتۇر﴾[1].

﴿ئاسماندىن چۈشىدىغان نەرسىلەرنى﴾ يەنى يامغۇر، قار، سوغۇق، رىزىق قاتارلىقلارنى، ھۆرمەتلىك پەرىشتىلەر ئېلىپ چۈشىدىغان ھۆكۈملەرنى ﴿ئاسمانغا ئۆرلەيدىغان نەرسىلەرنى﴾ يەنى پەرىشتىلەرنى ۋە (ﷲ نىڭ دەرگاھىغا ئۆرلەيدىغان) ئەمەللەرنى ﴿بىلىپ تۇرىدۇ﴾ بۇ ھەقتە ئىمام مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كېچىدە قىلىنغان ئەمەللەر تاڭ ئېتىشتىن بۇرۇن، كۈندۈزدە قىلىنغان ئەمەللەر كېچە كىرىشتىن بۇرۇن ﷲ نىڭ دەرگاھىغا ئۆرلەيدۇ».

﴿سىلەر قەيەردە بولساڭلار، ﷲ سىلەر بىلەن بىرگە ﷲ قىلغۇاتقان ئىشىڭلارنى كۆرۈپ تۇرۇغۇچىدۇر﴾ يەنى ﷲ سىلەرنى كۆزىتىپ تۇرىدۇ. ئەمەللىرىڭلارنى كۆرۈپ تۇرىدۇ، سىلەر مەيلى قەيەردە بولۇڭلار، مەيلى قۇرۇقلۇقتا ياكى دېڭىزدا مەيلى كېچىدە ياكى كۈندۈزدە مەيلى ئۆيلەردە ياكى چۆللەردە بولۇڭلار، بارلىق ئەھۋالىڭلار ﷲ نىڭ تەڭ تولۇق بىلىشى، كۆرۈشى ۋە ئاڭلىشى ئىچىدىدۇر، ﷲ ھەممە سۆزلىرىڭلارنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ، ئورنۇڭلارنى كۆرۈپ تۇرىدۇ، سىرلىرىڭلارنى ۋە يوشۇرۇن پىچىرلاشلىرىڭلارنىمۇ بىلىپ تۇرىدۇ. ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿راستىنلا ئۇلار (يەنى كاپىرلار) (رەسۇلۇللا، قۇرئان ئوقۇۋاتقاندا ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتكەنلىرىدە) ئۇنىڭدىن يوشۇرۇنۇش ئۈچۈن يۈز ئۆرۈيدۇ، راستلا ئۇلار كىيىملىرى بىلەن چۈمكىنىۋالغانلىرىدا، ﷲ ئۇلارنىڭ يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ئىشلىرىنى بىلىپ تۇرىدۇ، ﷲ ھەقىقەتەن دىللاردىكىنى بىلگۈچىدۇر﴾[2].

﴿سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن يوشۇرۇن سۆز قىلغان، ئاشكارا سۆز قىلغان، كېچىسى يوشۇرۇنغان، كۈندۈزى ئاشكارا يۈرگەنلەرنىڭ ھەممىسى (ﷲ ئۈچۈن ئېيتقاندا) ئوخشاشتۇر (يەنى ﷲ ھەممىنى بىلىپ تۇرىدۇ﴾[3] ﷲ دىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ تەربىيىچى يوق.

---

[1] سۈرە ئەنئام 59 ـ ئايەت.
[2] سۈرە ھۇد 5 ـ ئايەت.
[3] سۈرە رەئد 10 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلىدۇكى: جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئېھسان (يەنى ياخشىلىق قىلىش) دېگەن نېمە؟ دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىبرىئىلغا مۇنداق جاۋاب بېرىدۇ: «اللہ غا خۇددى ئۇنى كۆرۈپ تۇرغاندەك ئىبادەت قىلىشىڭ ئېھسان‌دۇر، گەرچە سەن اللہ نى كۆرمىسەڭمۇ، اللہ سېنى كۆرۈپ تۇرىدۇ».

﴿ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى اللہ غا خاستۇر، ھەممە ئىش اللہ غا قايتۇرۇلىدۇ﴾ يەنى اللہ دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ پادىشاھىدۇر. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿دۇنيا ۋە ئاخىرەت شەك ـ شۈبھىسىز بىزنىڭ ئىلكىمىزدىدۇر﴾[1] بۇنىڭ ئۈچۈن اللہ مەدھىيىلەنگۈچىدۇر. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇ اللہ دۇر، ئۇنىڭدىن بۆلەك ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە جىمى ھەمدۇسانا اللہ غا مەنسۇپتۇر﴾[2].

﴿جىمى ھەمدۇسانا اللہ غا خاستۇر، ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممە نەرسە اللہ نىڭ مۈلكىدۇر، ئاخىرەتتىكى ھەمدۇسانامۇ اللہ غا خاستۇر، اللہ ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر، ھەممىدىن خەۋەرداردۇر﴾[3].

ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممە نەرسە اللہ نىڭ مۈلكىدۇر، ئاسمان ۋە زېمىن ئەھلى اللہ نىڭ ئالدىدا باش ئەگكۈچى قۇللاردۇر. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا اللہ غا بەندە بولۇپ بويسۇنمايدىغان ھېچ مەخلۇق يوقتۇر. شەك ـ شۈبھىسىزكى، اللہ ئۇلارنى تولۇق ئىگەللىدى ۋە سانىنى مۇكەممەل بىلدى. قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ ھەممىسى اللہ نىڭ دەرگاھىغا تەنها كېلىدۇ﴾[4].

﴿ھەممە ئىش اللہ غا قايتۇرىلىدۇ﴾ يەنى قىيامەت كۈنى بارار جايى اللہ نىڭ دەرگاھىدۇر، ئاندىن اللہ مەخلۇقاتلار ئارىسىدا ئۆزى خالىغىنىچە ھۆكۈم چىقىرىدۇ. اللہ ئادىلدۇر. ھېچكىمگە زۇلۇم قىلمايدۇ، ئۇ ھېچكىمگە زەررىچىلىكمۇ زۇلۇم قىلمايدۇ، بەلكى ئۇلارنىڭ بىر ياخشى ئەمەلىگە ئون ھەسسە مۇكاپات بېرىدۇ. ﴿اللہ ھەقىقەتەن زەررىچە زۇلۇم قىلمايدۇ. ئەگەر كىشىنىڭ زەررىچە ياخشىلىقى بولسا، اللہ ئۇنى ھەسسىلەپ زىيادە قىلىدۇ، ئۆز دەرگاھىدىن بۈيۈك ئەجىر (يەنى جەننەت) ئاتا قىلىدۇ﴾[5].

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿قىيامەت كۈنى بىز (ئەمەللەر تارتىلىدىغان) ئادالەت تارازىسىنى ئورنىتىمىز، ھېچ ئادەمگە قىلچە ئۇۋال قىلىنمايدۇ (يەنى ياخشى ئادەمنىڭ ياخشىلىقى كېمەيتىۋېتىلمەيدۇ، يامان ئادەمنىڭ يامانلىقى ئاشۇرۇۋېتىلمەيدۇ) ئەگەر ئۇنىڭ قىچا چاغلىق ئەمەلى بولسىمۇ، ئۇنى ھازىر قىلىمىز، (بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىدىن) ھېساب ئېلىشقا بىز يېتەرلىكمىز﴾[6].

﴿اللہ كېچىنى كۈندۈزگە كىرگۈزىدۇ، كۈندۈزنى كېچىگە كىرگۈزىدۇ﴾ يەنى اللہ مەخلۇقاتلارنى خالىغانچە تەسەررۇپ قىلىدۇ، كېچە بىلەن كۈندۈزنى ئالماشتۇرۇپ تۇرىدۇ، ئۇ ئىككىسىنى ئۆزى خالىغىنى بويىچە ھېكمەت بىلەن بەلگىلەيدۇ، بەزىدە كېچىنى ئۇزۇن كۈندۈزنى قىسقا قىلىپ بەلگىلىسە، يەنە بەزىدە كۈندۈزنى ئۇزۇن كېچىنى قىسقا قىلىپ بەلگىلەيدۇ ۋە يەنە بەزىدە كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ ئۇزۇن ـ قىسقىلىقىنى ئوخشاش ھالەتتە قىلىدۇ. شۇ ئارقىلىق قىش،ئەتىياز، ياز ۋە كۈزدىن ئىبارەت پەسىللەرنى پەيدا قىلىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى اللہ نىڭ ھېكمىتى ۋە ئورۇنلاشتۇرۇشى بويىچە، اللہ مەخلۇقاتلىرىغا

---

[1] سۈرە لەيل 13 ـ ئايەت.
[2] سۈرە قەسەس 70 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە سەبەئ 1 ـ ئايەت.
[4] سۈرە مەريەم 93 ـــ 95 ـ ئايەت.
[5] سۈرە نىسا 40 ـ ئايەت.
[6] سۈرە ئەنبىيا 47 ـ ئايەت.

www.munber.org

خالىغان رەۋىشتە ۋۇجۇتقا چىقىدۇ. ﴿**اللّٰه دىللاردىكى سىرلارنى بىلگۈچىدۇر**﴾ يەنى سىرلار قانچىلىك نازۇك ۋە يوشۇرۇن بولغان تەقدىردىمۇ اللّٰه ئۇنى بىلىپ تۇرىدۇ.

* * * * * * *

ءَامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَأَنفِقُواْ مِمَّا جَعَلَكُم مُّسۡتَخۡلَفِينَ فِيهِۖ فَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمۡ وَأَنفَقُواْ
لَهُمۡ أَجۡرٞ كَبِيرٞ ﴿٧﴾ وَمَا لَكُمۡ لَا تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلرَّسُولُ يَدۡعُوكُمۡ لِتُؤۡمِنُواْ بِرَبِّكُمۡ وَقَدۡ أَخَذَ مِيثَٰقَكُمۡ
إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿٨﴾ هُوَ ٱلَّذِي يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبۡدِهِۦٓ ءَايَٰتِۭ بَيِّنَٰتٖ لِّيُخۡرِجَكُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِۚ
وَإِنَّ ٱللَّهَ بِكُمۡ لَرَءُوفٞ رَّحِيمٞ ﴿٩﴾ وَمَا لَكُمۡ أَلَّا تُنفِقُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَٰثُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ لَا
يَسۡتَوِي مِنكُم مَّنۡ أَنفَقَ مِن قَبۡلِ ٱلۡفَتۡحِ وَقَٰتَلَۚ أُوْلَٰٓئِكَ أَعۡظَمُ دَرَجَةٗ مِّنَ ٱلَّذِينَ أَنفَقُواْ مِنۢ بَعۡدُ
وَقَٰتَلُواْۚ وَكُلّٗا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلۡحُسۡنَىٰۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٞ ﴿١٠﴾ مَّن ذَا ٱلَّذِي يُقۡرِضُ ٱللَّهَ قَرۡضًا
حَسَنٗا فَيُضَٰعِفَهُۥ لَهُۥ وَلَهُۥٓ أَجۡرٞ كَرِيمٞ ﴿١١﴾

اللّٰه غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىمان كەلتۈرۈڭلار، اللّٰه سىلەرنى ئىگە قىلغان ماللاردىن سەدىقە قىلىڭلار، سىلەردىن ئىمان ئېيتقانلار ۋە سەدىقە قىلغانلار چوڭ ساۋابقا ئىگە بولىدۇ[7]. (ئى كۇففارلار!) سىلەر نېمىشقا اللّٰه غا ئىمان كەلتۈرمەيسىلەر؟ ھالبۇكى، پەيغەمبەر سىلەرنى پەرۋەردىگارىڭلارغا ئىمان كەلتۈرۈشكە چاقىرىدۇ، اللّٰه سىلەردىن چىن ئەھدە ئالدى، ئەگەر ئىمان كەلتۈرۈشنى ئىرادە قىلساڭلار (ئىمانغا ئالدىراڭلار)[8]. سىلەرنى (كۇفرىنىڭ) قاراڭغۇلۇقىدىن (ئىمانىنىڭ) نۇرىغا چىقىرىش ئۈچۈن، اللّٰه بەندىسىگە رۇشەن ئايەتلەرنى نازىل قىلدى، اللّٰه شەك - شۈبھىسىز سىلەرگە مەرھەمەتلىكتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر[9]. نېمىشقا سىلەر اللّٰه نىڭ يولىدا (پۇل - مال) سەرپ قىلمايسىلەر، ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىنىنىڭ مىراسى اللّٰه غا خاستۇر، سىلەردىن مەككە پەتھى قىلىنىشتىن ئىلگىرى پۇل - مال سەرپ قىلغانلار ۋە (رەسۇلۇللّٰه بىلەن بىرلىكتە تۇرۇپ دۈشمەنلەر بىلەن) ئۇرۇشقانلار (مەككە پەتھى قىلىنغاندىن كېيىن پۇل - مال) نەپىقە قىلغانلار ۋە ئۇرۇشقانلار (بىر - بىرى بىلەن) باراۋەر ئەمەس، ئەنە شۇلارنىڭ دەرىجىسى (مەككە پەتھى قىلىنغاندىن) كېيىن نەپىقە قىلغان ۋە ئۇرۇشقانلارنىڭ (دەرىجىسىدىن) چوڭدۇر، (ئۇلارنىڭ) ھەر بىرىگە اللّٰه جەننەتنى ۋەدە قىلدى. اللّٰه سىلەرنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىڭلاردىن خەۋەرداردۇر[10]. كىمكى اللّٰه غا قەرزى ھەسەنە بېرىدىكەن (يەنى اللّٰه نىڭ رازىلىقىنى تىلەپ، ئۇنىڭ يولىدا پۇل - مال سەرپ قىلىدىكەن)، اللّٰه ئۇنىڭغا ھەسسىلەپ قايتۇرىدۇ، ئۇنىڭغا چوڭ ساۋاب بېرىدۇ[11].

ئىمان ئېيتىشقا بۇيرۇش ۋە پۇل - مالنى ياخشى يوللارغا سەرپ قىلىشقا رىغبەتلەندۈرۈش توغرىسىدا

بۈيۈك ۋە يۈكسەك اللّٰه بەندىلەرنى اللّٰه غا ۋە اللّٰه نىڭ پەيغەمبىرىگە كامىل ئىمان ئېيتىشقا، شۇ ئىمان ئۈستىدە داۋاملىق چىڭ تۇرۇشقا بۇيرۇيدۇ ۋە اللّٰه بەرگەن پۇل - مالدىن ياخشى يوللارغا سەرپ قىلىشقا رىغبەتلەندۈرىدۇ. ﴿**اللّٰه سىلەرنى ئىگە قىلغان ماللاردىن سەدىقە قىلىڭلار**﴾ يەنى اللّٰه سىلەرنى

www.munber.org

ئىگە قىلغان بۇ مال ـ مۈلۈك خۇددى سىلەر ئارىيەتكە ئالغان نەرسىگە ئوخشايدۇ. چۈنكى ئۇ سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەنلەرنىڭ قولىدا ئىدى. كېيىن سىلەرنىڭ قولۇڭلارغا كەلدى. اﷲ تائالا بۇ ئايەتتە بەندىلەرگە ئۇلارنى اﷲ ئىگە قىلغان مال ـ مۈلۈكلەرنى اﷲ غا ئىتائەت قىلىش يولىدا ئىشلىتىشكە تەۋسىيە قىلىدۇ. ئەگەر ئۇلار شۇنداق قىلسا، ساۋابقا ئىگە بولىدۇ. ئەگەر ئۇنداق قىلمىسا ئۇلار پەرزلەرنى ئادا قىلمىغانلىقلىرى ئۈچۈن اﷲ ئۇلاردىن قاتتىق ھېساب ئېلىپ، تېگىشلىك جازا بېرىدۇ.

﴿**اﷲ سىلەرنى ئىگە قىلغان ماللاردىن سەدىقە قىلىڭلار**﴾ يەنە ئى ئىنسان! بىلسەڭ، بۇ ئايەت سېنىڭ مىلىڭغا سەندىن كېيىن بىر سىنىڭ ۋارىسلىق قىلىدىغانلىقىغا ئىشارەت قىلىدۇ. سېنىڭ ۋارىسىڭ بۇ مالنى اﷲ غا ئىتائەت قىلىش يولىدا ئىشلىتىشى مۇمكىن. مۇنداق بولغاندا، اﷲ سېنى ئىگە قىلغان مالدىن ئۇ تولۇق پايدىلىنىپ ساڭا قارىغاندا ئەڭ بەختلىك بولۇشى ئېنىقتۇر ياكى سېنىڭ ۋارىسىڭ بۇ مالنى اﷲ غا ئاسىيلىق قىلىش يولىدا ئىشلىتىشى مۇمكىن. ئەگەر شۇنداق بولۇپ قالسا، سەن ئۇنىڭ گۇناھ ۋە زۇلۇم قىلىشىغا ياردەملەشكەن بولۇپ قالىسەن.

ئىمام ئەھمەد ئابدۇللاھ ئىبنى شەخخىرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بارسام ئۇ مۇنداق دەۋېتىپتىكەن: ﴿**(پۇل ـ مال، بالىلار بىلەن) پەخىرلىنىمەك سىلەرنى غەپلەتتە قالدۇردى**﴾[1] «ئادەم ئەۋلادى مېلىم، مېلىم دەيدۇ. مېلىڭدىن پەقەت يەپ تۈگەتكىنىڭ ياكى كىيىپ كونىراتقىنىڭ ۋە ياكى سەدىقە بېرىپ اﷲ نىڭ دەرگاھىغا ئۆتكۈزۈپ تۇرغىنىڭ سېنىڭدۇر». ئىمام مۇسلىممۇ بۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلىپ ئاخىرىدا «ئۇنىڭدىن باشقىسى سېنىڭ قولۇڭدىن چىقىپ، باشقا ئىنسانلارغا قالىدۇ» دېگەن سۆزنى قوشۇپ رىۋايەت قىلغان.

﴿**سىلەردىن ئىمان ئېيتقانلار ۋە سەدىقە قىلغانلار چوڭ ساۋاپقا ئىگە بولىدۇ**﴾ بۇ ئايەت بەندىلەرنى ئىمان ئېيتىشقا ۋە اﷲ يولىدا سەدىقە بېرىشكە رىغبەتلەندۈرىدۇ. ئاندىن اﷲ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(ئى كۇففارلار!) سىلەر نېمىشقا اﷲ غا ئىمان كەلتۈرمەيسىلەر؟ ھالبۇكى، پەيغەمبەر سىلەرنى پەرۋەردىگارىڭلارغا ئىمان كەلتۈرۈشكە چاقىرىدۇ**﴾ يەنى سىلەرنىڭ ئىمان ئېيتىشىڭلارغا نېمە توسالغۇ بولىدۇ؟

ھالبۇكى، پەيغەمبەر ئاراڭلاردا تۇرۇپ ئىمانغا چاقىرىدۇ ۋە سىلەرگە ئۇنى ئېلىپ كەلگەن نەرسىنىڭ توغرىلىقى ئۈچۈن دەلىل ـ پاكىتلارنى بايان قىلىدۇ.

ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى ساھابىلىرىگە: «قايسى مۆمىنلەرنىڭ ئىمانى سىلەرنى ئەڭ ھەيران قالدۇرىدۇ» دېدى. ساھابىلار: پەرىشتىلەرنىڭ ئىمانى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «پەرىشتىلەر پەرۋەردىگارىنىڭ ھۇزۇرىدا تۇرسا، ئۇلار نېمىشقا ئىمان ئېيتمىسۇن؟» دېدى. ئۇلار: ئۇنداقتا پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىمانى، دېدى. ئۇ «پەيغەمبەرلەرگە ۋەھيى نازىل بولۇپ تۇرىدىغان تۇرسا، ئۇلار نېمىشقا ئىمان ئېيتمىسۇن؟» دېدى. ئۇلار: ئەمىسە بىزنىڭ ئىمانىمىز، دېدى. ئۇ: «مەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا تۇرسام. سىلەر نېمىشقا ئىمان ئېيتمىغۇدەكسىلەر؟ لېكىن ئىمانى ئەڭ ھەيران قالارلىق مۆمىنلەر شۇنداق كىشىلەركى: ئۇلار سىلەردىن كېيىن كېلىپ، قۇرئاننى تاپىدۇ ۋە قۇرئاندىكى بارلىق نەرسىلەرگە ئىمان كەلتۈرىدۇ». بۇ ھەدىسنىڭ بىر قىسمىنى سۈرە بەقەرەنىڭ بېشىدىكى اﷲ تائالانىڭ: ﴿**ئۇلار غەيبكە ئىشىنىدۇ**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ تەپسىرىدە بايان قىلدۇق.

﴿**اﷲ سىلەردىن چىن ئەھدە ئالدى**﴾ اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿**(ئى مۆمىنلەر!) اﷲ نىڭ سىلەرگە بەرگەن (ئۇلۇغ) نېمىتىنى ۋە سىلەر بىلەن قىلغان مۇئاھىدىسىنى ئەسلەڭلار، ئەينى زاماندا**

---

[1] سۈرە تەكاسۇر 1 ـ ئايەت.

www.munber.org

سىلەر: «ئاڭلىدۇق ۋە ئىتائەت قىلدۇق» دېگەن ئىدىڭلار﴾[1] بۇ يەردە دېيىلگەن ئەھدىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قىلىنغان بەيئەت كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئىبنى جەرىر بۇ ئەھدىدىن الله تائالا رۇزا مىساق كۈنىدە[2] يەنى ئادەم ئەلەيھىسسالام يارىتىلىپ بولغاندىن كېيىن، الله ئۇنىڭ دۈمىسىنى سىلاپ تاكى قىيامەت كۈنىگىچە ئۇنىڭ پۇشتىدىن تۆرىلىدىغان ئىنسانلاردىن ۋەدە ئېلىۋالغان كۈنىدە، ئادەم باللىرىدىن ئالغان ئەھدە كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. مۇجاھىدمۇ بۇ قاراشنى توغرا تاپتى.

﴿**سىلەرنى (كۇفرىنىڭ) قاراڭغۇلۇقىدىن**﴾ يەنى نادانلىق، كۇفرى ۋە قارىمۇ قارشى بولغان پىكىر ئېقىملىرىنىڭ قاراڭغۇلۇقىدىن ﴿**(ئىماننىڭ) نۇرىغا**﴾ ھىدايەت، ئىشەنچ ۋە ئىماننىڭ نۇرىغا ﴿**چىقىرىش ئۈچۈن الله بەندىسىگە رۇشەن ئايەتلەرنى**﴾ يەنى ئوچۇق دەلىل ـ پاكىتلارنى، كەسكىن ئىسپاتلارنى ﴿**نازىل قىلدى. الله شەك ـ شۈبھىسىز سىلەرگە مەرھەمەتلىكتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر**﴾ يەنى الله ئىنسانلارغا مەرھەمەت قىلىپ ئۇلارنى توغرا يولغان باشلاش ئۇلار ئارىسىدىكى ناچار ئىللەتلەرنى تازىلاش ۋە دىللىرىكى شەك ـ شۈبھىلەرنى يوقىتىش ئۈچۈن كىتابلارنى نازىل قىلدى ۋە پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتتى.

الله تائالا بەندىلەرنى ئالدى بىلەن ئىمان ئېيتىشقا ۋە سەدىقە قىلىشقا بۇيرۇدى، ئاندىن ئۇلارنى ئىمان ئېيتىشقا قىزىقتۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ئىمان ئېيتىشىغا توسالغۇ بولىدىغان نەرسىلەرنى يوق قىلغانلىقىنى بايان قىلدى. شۇنداقلا ئۇلارنى الله يولىدا پۇل ـ مال سەرپ قىلىشقا قىزىقتۇرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**نېمىشقا سىلەر الله نىڭ يولىدا (پۇل ـ مال) سەرپ قىلمايسىلەر، ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ مىراسى الله غا خاستۇر**﴾ يەنى پۇل ـ مېلىڭلارنى الله يولىداسەرپ قىلىڭلار، پېقىر بولۇپ قېلىشتىن قورقماڭلار، پۇل مېلىڭلارنىڭ ئازلاپ كېتىشىدىن قورقماڭلار. چۈنكى، سىلەر الله يولىدا سەرپ قىلغان پۇل ـ مال الله نىڭدۇر. الله ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھىدۇر، ئاسمان ـ زېمىننىڭ خەزىنىلىرىنىڭ ئاچقۇچلىرى الله نىڭ ئىلكىدىدۇر، ئۇ پۈتۈن ئاسمانلاردىكى بارلىق نەرسىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان كائىناتنىڭ ئىگىسىدۇر. الله بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(الله نىڭ يولىدا) بەرگەن نەرسەڭلارنىڭ ئورنىنى الله تولدۇرۇپ بېرىدۇ، ئۇ رىزىق بەرگۈچىلەرنىڭ ياخشىسىدۇر﴾[3].

﴿(ئى ئىنسانلار!) سىلەرنىڭ ئىلكىڭلاردىكى نەرسىلەر تۈگەيدۇ، الله نىڭ دەرگاھىدىكى نەرسىلەر تۈگىمەستۇر﴾[4] كىم الله غا تەۋەككۇل قىلىدىكەن، پۇل ـ مېلىنى الله يولىدا سەرپ قىلىدۇ، پۇل ـ مېلىنى ئەرشنىڭ ئىگىسى بولغان الله نىڭ كېمەيتىۋېتىشىدىن قورقمايدۇ. شۇنداقلا، الله يولىدا سەرپ قىلغان پۇل ـ مېلىنىڭ ئورنىنى الله نىڭ تولدۇرۇپ بېرىدىغانلىقىغا ھەقىقىي ئىشىنىدۇ.

مەككە پەتھى بولۇشتىن ئىلگىرى الله يولىدا سەرپ قىلغان پۇل- مالنىڭ، جىھادنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا

﴿**سىلەردىن مەككە پەتھى قىلىنىشتىن ئىلگىرى پۇل ـ مال سەرپ قىلغانلار ۋە (رەسۇلۇللاھ بىلەن بىرلىكتە تۇرۇپ دۈشمەنلەر بىلەن) ئۇرۇشقانلار (مەككە پەتھى قىلىنغاندىن كېيىن پۇل ـ مال) نەپىقە قىلغانلار ۋە ئۇرۇشقانلار (بىر ـ بىرى بىلەن) باراۋەر ئەمەس**﴾ چۈنكى مەككە پەتھى قىلىنىشتىن

---

[1] سۈرە مائىدە 7 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[2] بۇ كۈندە اللە ئادەم ئەلەيھىسسالامنى يارىتىپ، ئۇنىڭ قىيامەتكىچە كېلىدىغان باللىرىنىڭ نۇرىنى چىقىرىپ، ئۇلاردىن ئۆزىنىڭ اللە ئىكەنلىكى ھەققىدە ئەھدە ئالغان.

[3] سۈرە سەبەئ 39 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[4] سۈرە نەھل 96 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئىلگىرى ئەھۋال ناھايىتى ئېغىر بولۇپ، شۇ چاغلاردا پەقەت راستچىل كىشىلەرلا ئىسلامغا كىرگەن ئىدى. ئەمما مەككە پەتھى قىلىنغاندىن كېيىن ئىسلام دىنى چوڭ غەلىبىگە ئېرىشتى. ئادەملەر الله نىڭ دىنىغا توپ - توپ بولۇپ كىردى. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ ﴿**ئەنە شۇلارنىڭ دەرىجىسى (مەككە پەتھى قىلىنغاندىن) كېيىن نەپىقە قىلغان ۋە ئۇرۇشقانلارنىڭ (دەرىجىسىدىن) چوڭدۇر. (ئۇلارنىڭ) ھەر بىرىگە الله جەننەتنى ۋەدە قىلدى**﴾ كۆپ ساندىكى تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەتتىكى پەتھنى مەككىنىڭ پەتھى قىلىنىشى دەپ قارايدۇ. شەئبى ۋە باشقىلار: بۇ پەتھدىن ھۇدەيبىيە سۈلھىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دەيدۇ ۋە بۇ قارىشىغا ئىمام ئەھمەد ئەنەستىن رىۋايەت قىلغان تۆۋەندىكى ھەدىسنى دەلىل قىلىپ كۆرسىتىدۇ. ئەنەس مۇنداق دەيدۇ: خالىد ئىبنى ۋەلىد بىلەن ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋفنىڭ ئارىسىدا تالاش - تارتىش يۈز بەردى. خالىد ئابدۇراھمانغا: سىلەر بىزدىن ئىلگىرى ئىسلامغا كىرگەنلىكىڭلار ئۈچۈن بىزنىڭ ئىشىمىزغا ئارىلىشىسىلەر، دېدى. ئاڭلىشىمىزچە، بۇ تالاش - تارتىش ھەتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يەتكۈزۈلگەن، شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مېنىڭ ساھابىلىرىمغا تىل تەككۈزمەڭلار، مېنىڭ جېنىم ئىلكىدە بولغان زات الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، سىلەر الله يولىدا ئۇھۇد تېغىدەك ئالتۇننى سەرپ قىلساڭلارمۇ ئەمەللىرىڭلارنى ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنىڭ دەرىجىسىگە يەتكۈزەلمەيسىلەر» دېگەن ئىكەن.

ھەممىگە مەلۇمكى، بۇ سۆزنىڭ دېيىلىشىگە سەۋەبچى بولغان خالىد ئىبنى ۋەلىد بولسا ھۇدەيبىيە سۈلھىسى بىلەن مەككە پەتھى قىلىنىشنىڭ ئارىلىقىدا ئىسلامغا كىرگەن ئىدى. ئۇنىڭ بىلەن ئابدۇراھماننىڭ ئارىسىدىكى بۇ تالاش - تارتىش بولسا يەنى جۇزەيمە قەبىلىسىدە يۈز بەرگەن بولۇپ، ۋەقە مۇنداق بولغان: مەككە پەتھى قىلىنغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جۇزەيمە قەبىلىسىگە خالىد ئىبنى ۋەلىدنىڭ قۇماندانلىقىدا قوشۇن ئەۋەتىدۇ. قوشۇن ئۇلارنىڭ يۇرتىغا يېتىپ بارغاندا، ئۇلار ئىسلامغا كىردۇق دېيەلمەي، دىنىغا يۆتكەلدۇق، دېيىشكە باشلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن خالىد ئۇلارنى ئۆلتۈرۈشكە ۋە ئۇلاردىن ئەسىر ئېلىنغانلارنىمۇ ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇق چۈشۈرىدۇ. ئۇنىڭ بۇ بۇيرۇقىغا ئابدۇراھمان، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر ۋە باشقىلار قارشى چىقىدۇ. شۇ سەۋەبتىن خالىد ئابدۇراھمان بىلەن تالاش - تارتىش قىلىشىپ قالىدۇ.

يۇقىرىدىكى سۆزگە يەنە ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان مۇنۇ ھەدىسمۇ دەلىل قىلىپ كۆرسىتىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ساھابىلىرىمنى تىللىماڭلار! مېنىڭ جېنىم ئىلكىدە بولغان زات الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، سىلەرنىڭ بىرىڭلار الله يولىدا ئۇھۇد تېغىدەك ئالتۇن سەرپ قىلغان تەقدىردىمۇ ئۇ ئەمەلنى ئۇلارنىڭ بىرىنىڭ بىر مۇد ياكى يېرىم مۇد سەرپ قىلغان نەرسىسىنىڭ دەرىجىسىگە يەتكۈزەلمەيدۇ».

﴿**(ئۇلارنىڭ) ھەر بىرىگە الله جەننەتنى ۋەدە قىلدى**﴾ يەنى پەتھدىن ئىلگىرى ۋە پەتھدىن كېيىن الله يولىدا پۇل - مال سەرپ قىلغانلارنىڭ ھەر بىرىگە الله جەننەتنى ۋەدە قىلدى. گەرچە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى مۇكاپاتلاردا يۇقىرى - تۆۋەن بولۇشتەك پەرقلەر بولسىمۇ، ئۇلار قىلغان ئەمەللىرىگە قارىتا ساۋابقا ئېرىشىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿مۆمىنلەردىن ئۆزرىسىز (ئەما، توكۇر، كېسەلگە ئوخشاش ئۆزرىسى بارلار بۇنىڭدىن مۇستەسنا) جىھادقا چىقمىغانلار، الله يولىدا ماللىرىنى، جانلىرىنى تىكىپ جىھاد قىلغۇچىلار بىلەن باراۋەر بولمايدۇ. الله ماللىرىنى، جانلىرىنى تىكىپ جىھاد قىلغۇچىلارنى جىھادقا چىقمىغانلاردىن بىر دەرىجە ئۈستۈن قىلدى. بۇ ئىككى خىل كىشىلەر (يەنى ئۆزرىسى بولۇپ جىھادقا چىقالمىغانلار ۋە جىھادقا چىققۇچىلار) نىڭ ھەممىسىگە الله جەننەتنى ۋەدە قىلدى. الله جىھاد

www.munber.org

قىلغۇچىلارغا بۈيۈك ئەجىر ئاتا قىلىپ، ئۇلارنى (ئۆزرىسىز تۇرۇپ جىھادقا چىقمىغانلاردىن ئارتۇق) قىلدى﴾[1].

ئىمام مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كۈچلۈك مۆمىن ئاجىز مۆمىنگە قارىغاندا اللە غا سۆيۈملۈكرەكتۇر، لېكىن ھەر ئىككىلى مۆمىندە ياخشىلىق باردۇر».

اللە تائالا بۇ ئايەت ئارقىلىق پەقەت كىشىلەرنى بىرىنچى تۈردىكى ئادەملەرنى ماختاپ، ئىككىنچى تۈردىكى ئادەملەرنىڭ ئورنىنى چۈشۈرۈۋەتمەسلىكى، بىرەر ئەقلى كەم ئادەمنىڭ ئۇلارنى ئەيىبلەپ قويماسلىقى ئۈچۈن ئاگاھلاندۇردى. شۇڭا اللە بىرىنچى تۈردىكى ئادەملەرنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى بايان قىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭ ئارقىدىنلا ئىككىنچى تۈردىكى ئادەملەرنى ماختاپ مەدھىيىلىدى.

﴿اللە سىلەرنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىڭلاردىن خەۋەرداردۇر﴾ يەنى اللە ھەممە ئىشتىن خەۋەردار بولغانلىقى ئۈچۈن مەككە پەتھى بولۇشتىن ئىلگىرى اللە يولىدا پۇل ـ مال سەرپ قىلغان ۋە جىھاد قىلغانلارنىڭ ساۋابىنى ئۇنىڭدىن كېيىن پۇل ـ مال سەرپ قىلغان ۋە جىھاد قىلغانلارنىڭ ساۋابىدىن يۇقىرى قىلدى. بۇ پەقەت اللە نىڭ بىرىنچى تۈردىكى كىشىلەرنىڭ نىيەت ـ مەقسەتلىرىنىڭ پاك، اللە غا بولغان ئىخلاسىنىڭ سەممىي بولغانلىقىنى، ئېغىر ۋە قىيىن كۈنلەردە، كەمبەغەل چاغلاردا، اللە يولىدا پۇل ـ مال سەرپ قىلغانلىقىنى بىلگەنلىكى ئۈچۈندۇر.

ئىمام نەسەئى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئىلگىرى اللە يولىدا سەرپ قىلىنغان بىر دەرھەمنىڭ ساۋابى كېيىن سەرپ قىلىنغان 100 مىڭ دەرھەمنىڭ ساۋابىدىن ئارتۇقتۇر». ئەبۇبەكرى سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بۇ ئايەتتىن تولۇق نېسىۋى بار ئىمانداrlardىن ئىكەنلىكىگە ھېچكىمدە شەك يوقتۇر. چۈنكى ئۇ باشقا پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۈممەتلىرىگە قارىغاندا بۇ ئايەتكە ئەمەل قىلغانلارنىڭ پېشۋاسى ھېسابلىنىدۇ، ئۇ ھەقىقەتەن غالىب ۋە بۈيۈك اللە نىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىش ئۈچۈن مال ـ مۈلكىنىڭ ھەممىسىنى اللە يولىدا سەرپ قىلدى. ئۇنىڭ بۇ ئەمەلىنىڭ مۇكاپاتىنى اللە دىن باشقا ھېچكىم بېرەلمەيدۇ.

اللە يولىدا پۇل ـ مال سەرپ قىلىشقا رىغبەتلەندۈرۈش توغرىسىدا

﴿كىمكى اللە غا قەرزىي ھەسەنە بېرىدىكەن (يەنى اللە نىڭ رازىلىقىنى تىلەپ ئۇنىڭ يولىدا پۇل ـ مال سەرپ قىلىدىكەن)﴾ بۇ ھەقتە ئۆمەر ئىبنى خەتتاپ: اللە غا قەرزىي ھەسەنە بېرىش، اللە يولىدا پۇل ـ مال سەرپ قىلىشتىن ئىبارەتتۇر، دېدى. بەزى تەپسىرشۇناسلار: ئۇ، ئائىلە ـ تاۋاباتىنىڭ ئېھتىياجىنى تەمىنلەشتىن ئىبارەتتۇر، دېدى. توغرىسى بۇ ئايەت ياخشىلىققا سەرپ قىلىنغان پۇل ـ مالنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. خالىس نىيەت ۋە مۇستەھكەم ئىرادە بىلەن اللە يولىدا پۇل ـ مال سەرپ قىلغان ھەر قانداق ئادەم بۇ ئايەتنىڭ ھۆكمى ئىچىگە كىرىدۇ.

﴿كىمكى اللە غا قەرزىي ھەسەنە بېرىدىكەن (يەنى اللە نىڭ رازىلىقىنى تىلەپ، ئۇنىڭ يولىدا پۇل ـ مال سەرپ قىلىدىكەن)، اللە ئۇنىڭغا ھەسسىلەپ قايتۇرىدۇ﴾ اللە تائالا يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دېگەن: ﴿كىمكى اللە غا قەرزى ھەسەنە بېرىدىكەن (يەنى اللە نىڭ يولىدا پۇل ـ مېلىنى خۇشاللىق بىلەن سەرپ

---

[1] سۈرە نىسا 95 ـ ئايەت

قىلىدىكەن)، اللّٰه ئۇنىڭغا نەچچە ھەسسە (يەنى ئۇن ھەسسىدىن يەتتە يۈز ھەسسىگىچە) كۆپ قايتۇرىدۇ﴾[1] يەنى ئۇنىڭغا قىيامەت كۈنى كاتتا مۇكاپات ۋە مول رىزىقتىن ئىبارەت جەننەتنى بېرىدۇ.

ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: **﴿كىمكى اللّٰه غا قەرزىي ھەسەنە بېرىدىكەن (يەنى اللّٰه نىڭ رازىلىقىنى تىلەپ، ئۇنىڭ يولىدا پۇل ـ مال سەرپ قىلىدىكەن)، اللّٰه ئۇنىڭغا ھەسسىلەپ قايتۇرىدۇ﴾** دېگەن بۇ ئايەت نازىل بولغاندا ئەبۇدەھداھ ئەنسارى: ئى اللّٰه نىڭ پەيغەمبىرى! اللّٰه ھەقىقەتەن بىزدىن قەرز ئېلىشنى خالامدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەئە، شۇنداق. ئى ئەبۇدەھدا!» دېدى. ئەبۇدەھداھ: ئى اللّٰه نىڭ پەيغەمبىرى! قولۇڭنى ماڭا كۆرسەتكىن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قولىنى ئۇنىڭغا سۇندى، ئۇ مەن ھەقىقەتەن خورمىلىق بېغىمنى پەرۋەردىگارغا قەرز بېرىۋەتتىم، دېدى، ئۇنىڭ بېغىدا 600 تۈپ خورما بار ئىدى، ئۇنىڭ ئايالى ئۇممۇدەھدا ۋە بالا ـ بالىۋاقىلىرى باغدا ئىدى. ئەبۇدەھداھ باغقا كېلىپ: ئى ئۇممۇ دەھداھ! دەپ توۋلىدى، ئايالى: مانا مەن، دەپ يۈگۈرۈپ كەلدى. ئەبۇدەھداھ ئايالىغا: باغدىن چىقىڭ، مەن ئۇنى غالىب ۋە بۈيۈك پەرۋەردىگارىمغا قەرز بېرىۋەتتىم، دېدى. يەنە بىر رىۋايەتتە ئايالى ئۇنىڭغا: ئى ئەبۇدەرداھ! سوداڭ بەك پايدىلىق سودا بولۇپتۇ، دېدى ۋە باغدىن يۈك ـ تاقلىرىنى ۋە باللىرىنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «جەننەتتە ئەبۇدەھداھقا نۇرغۇن خورما باغلىرى بېرىلىدۇ» يەنە بىر رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دېدى: «جەننەتتە ئەبۇدەھداھقا تۈپلىرى مەرۋايىت ۋە ياقۇتتىن بولغان، نۇرغۇن بۇلاق خورما باغلىرى بېرىلىدۇ».

* * * * * * *

يَوْمَ تَرَى ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ يَسْعَىٰ نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَٰنِهِم بُشْرَىٰكُمُ ٱلْيَوْمَ جَنَّٰتٌ
تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يَقُولُ ٱلْمُنَٰفِقُونَ
وَٱلْمُنَٰفِقَٰتُ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱنظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِن نُّورِكُمْ قِيلَ ٱرْجِعُوا۟ وَرَآءَكُمْ فَٱلْتَمِسُوا۟ نُورًا
فَضُرِبَ بَيْنَهُم بِسُورٍ لَّهُۥ بَابٌۢ بَاطِنُهُۥ فِيهِ ٱلرَّحْمَةُ وَظَٰهِرُهُۥ مِن قِبَلِهِ ٱلْعَذَابُ ﴿١٣﴾ يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُن
مَّعَكُمْ ۖ قَالُوا۟ بَلَىٰ وَلَٰكِنَّكُمْ فَتَنتُمْ أَنفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَٱرْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ ٱلْأَمَانِىُّ حَتَّىٰ جَآءَ أَمْرُ ٱللَّهِ
وَغَرَّكُم بِٱللَّهِ ٱلْغَرُورُ ﴿١٤﴾ فَٱلْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۚ مَأْوَىٰكُمُ ٱلنَّارُ ۖ هِىَ
مَوْلَىٰكُمْ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

ئۇ كۈندە مۆمىن ئەرلەرنى، مۆمىن ئاياللارنى كۆرىسەنكى، ئۇلارنىڭ نۇرى ئۇلارنىڭ ئالدىدا ۋە ئۇلارنىڭ ئوڭ تەرىپىدە ماڭىدۇ، (ئۇلارغا) «بۈگۈن سىلەرگە ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەر بىلەن خۇش خەۋەر بېرىلىدۇ، ئۇ يەرلەردە مەڭگۈ قالىسىلەر، بۇ ئۇلۇغ مۇۋەپپەقىيەتتۇر» (دېيىلىدۇ)﴿12﴾. ئۇ كۈندە مۇناپىق ئەرلەر، مۇناپىق ئاياللار مۆمىنلەرگە: «بىزنى كۈتۈپ تۇرۇڭلار،

[1] سۈرە بەقەر،245 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

سىلەرنىڭ نۇرۇڭلاردىن ئازراق ئالايلى» دەيدۇ. ئۇلارغا (مەسخىرە يۈزىسىدىن): «ئارقاڭلارغا قايتىپ نۇر تىلەڭلار» دېيىلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بىر سېپىل سوقۇلىدۇ، سېپىلنىڭ دەرۋازىسى بولىدۇ، دەرۋازىنىڭ ئىچى تەرىپىدە رەھمەت، تېشىدا ئازاب بولىدۇ[13]*. ئۇلار مۆمىنلەرنى: «بىز سىلەر بىلەن بىللە ئەمەسمىدۇق» دەپ توۋلايدۇ، مۆمىنلەر: «شۇنداق، لېكىن سىلەر ئۆزەڭلارنى پىتنىگە سالدىڭلار (يەنى كۆرۈنۈشتە بىز بىلەن بىللە بولساڭلارمۇ، لېكىن ئۆزەڭلارنى مۇناپىقلىق بىلەن ھالاك قىلدىڭلار، مۆمىنلەرگە بالايى ـ ئاپەتلەر كېلىشىنى) كۈتتۈڭلار، (ئىسلام دىنىدىن) شەكلەندىڭلار، (اللە نىڭ رەھمىتىنىڭ كەڭلىكىگە بولغان قۇرۇق) ئارزۇلار سىلەرنى ئالدىدى، تاكى سىلەرگە ئۆلۈم كەلدى، شەيتان سىلەرنى اللە نىڭ (ئەپۇ قىلىدىغانلىقى ۋە ئازاب قىلمايدىغانلىقى بىلەن ئالدىدى» دەيدۇ*[14]*. بۈگۈن سىلەردىن ۋە كاپىرلاردىن فىدىيە ئېلىنمايدۇ، جايىڭلار دوزاختۇر، دوزاخ سىلەرگە ئەڭ لايىقتۇر، دوزاخ نېمىدېگەن يامان جاي!* [15].

قىيامەت كۈنى مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىگە يارىشا نۇر بېرىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە سەدىقە قىلغۇچى مۆمىنلەردىن خەۋەر بېرىپ، قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ نۇرى ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىگە يارىشا قىيامەت مەيدانىدا ئۇلارنىڭ ئالدىدا ماڭىدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما اللە تائالانىڭ: **﴿ئۇلارنىڭ نۇرى ئۇلارنىڭ ئالدىدا ماڭىدۇ﴾** دېگەن ئايىتى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار ئەمەللىرىگە قارىتا پىلسىرات كۆۋرۈكىدىن ئۆتىدۇ، ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنىڭ نۇرى تاغدەك چوڭ بولىدۇ. بەزىلىرىنىڭ نۇرى خورمىدەك بولىدۇ، بەزىلىرىنىڭ نۇرى ئۆرە تۇرغان ئادەمدەك بولىدۇ. ئۇلاردىن نۇرى ئەڭ ئاز بولغانلارنىڭ نۇرى قولىنىڭ باش بارماقىدەك چوڭلۇقتا بولۇپ، بىر يېنىپ بىر ئۆچۈپ تۇرىدۇ. بۇنى ئىبنى ئەبۇھاتەم ۋە ئىبنى جەرىر رىۋايەت قىلغان.

زەھھاك مۇنداق دەيدۇ: قىيامەت كۈنى ھەممە ئادەمگە نۇر بېرىلىدۇ، ئۇلار پىلسىرات كۆۋرۈكىگە يېتىپ بارغاندا مۇناپىقلارنىڭ نۇرى ئۆچۈپ قالىدۇ، بۇنى كۆرگەن مۆمىنلەر ئۆزلىرىنىڭ نۇرلىرىنىڭ مۇناپىقلارنىڭ نۇرى ئۆچۈپ قالغىنىدەك ئۆچۈپ قېلىشىدىن قورقۇپ: پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە نۇرىمىزنى تولۇق بەرگىن، دەپ تىلەيدۇ.

﴿ۋە ئۇلارنىڭ ئۇڭ تەرىپىدە﴾ زەھھاك بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: يەنى ئۇلارنىڭ ئۇڭ تەرىپىدە ئۇلارنىڭ نامە ـ ئەماللىرى ماڭىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿نامە ـ ئەمالى ئوڭ قولىدىن بېرىلگەنلەر ئۆزلىرىنىڭ نامە ـ ئەمالىنى ئوقۇيدۇ، ئۇلارغا قىلچە زۇلۇم قىلىنمايدۇ﴾[1].

اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿(ئۇلارغا) «بۈگۈن سىلەرگە ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەر بىلەن خۇش خەۋەر بېرىلىدۇ، ئۇ يەرلەردە مەڭگۈ قالىسىلەر، بۇ ئۇلۇغ مۇۋاپپەقىيەتتۇر» (دېيىلىدۇ)﴾**.

مۇناپىقلارنىڭ قىيامەت كۈندىكى ئەھۋالى توغرىسىدا

﴿ئۇ كۈندە مۇناپىق ئەرلەر، مۇناپىق ئاياللار مۆمىنلەرگە: «بىزنى كۈتۈپ تۇرۇڭلار، سىلەرنىڭ نۇرۇڭلاردىن ئازراق ئالايلى» دەيدۇ﴾ مانا بۇ اللە تائالا تەرىپىدىن قىيامەت كۈنى قىيامەت مەيدانىدا يۈز بېرىدىغان قاتتىق قورقۇنچ، كاتتا زىلزىلە ۋە دەھشەتلىك ئىشلاردىن بېرىلگەن خەۋەردۇر. بۇ كۈندە اللە غا

---

[1] سۈرە ئىسرا71 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىمان كەلتۈرگەن، الله بۇيرۇغان ئىشلارنى قىلغان ۋە الله توسقان ئىشلاردىن يانغان كىشىلەرلا نىجاتلىققا ئېرىشىدۇ.

ئەۋفىي، زەھھاك ۋە باشقىلار ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئادەملەر قاراڭغۇلۇق ئىچىدە قالغان بىر ۋاقىتتا الله بىر نۇر ئەۋەتىدۇ. مۆمىنلەر بۇ نۇرنى كۆرۈپ شۇ تەرەپكە ماڭىدۇ. بۇ نۇر الله نىڭ مۆمىنلەرنى جەننەتكە باشلايدىغان يولىدۇر. مۇناپىقلار مۆمىنلەرنىڭ ماڭغانلىقىنى كۆرۈپ. ئۇلارغا ئەگىشىپ ماڭىدۇ، شۇنىڭ بىلەن الله مۇناپىقلارغا قاراڭغۇلۇقنى ئەۋەتىدۇ. شۇ چاغدا ئۇلار: ﴿**«بىزنى كۈتۈپ تۇرۇڭلار، سىلەرنىڭ نۇرۇڭلاردىن ئازراق ئالايلى»**﴾ بىز ھەقىقەتەن دۇنيادا سىلەر بىلەن بىللە ئىدۇق، دەيدۇ. مۆمىنلەر: ﴿**ئۇلارغا (مەسخىرە يۈزىسىدىن): ئارقاڭلارغا قايتىپ نۇر تىلەڭلار**﴾ سىلەر كەلگەن قاراڭغۇلۇق ئىچىگە قايتىپ بېرىپ شۇ يەردىن نۇر تىلەڭلار، دەيدۇ.

﴿**شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بىر سېپىل سوقۇلىدۇ، سېپىلنىڭ دەرۋازىسى بولىدۇ، دەرۋازىنىڭ ئىچى تەرىپىدە رەھمەت، تېشىدا ئازاب بولىدۇ**﴾ ھەسەن ۋە قەتادە: ئۇ سېپىل جەننەت بىلەن دوزاخ ئارىسىغا سوقۇلغان سېپىلدۇر، دېدى. ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد: ئۇ الله تائالانىڭ ﴿ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بىر توسما بولىدۇ﴾[1] دېگەن ئايىتىدىكى توسمىنىڭ دەل ئۆزىدۇر، دېدى.

مۇجاھىد ۋە بىر قانچە كىشىلەرنىڭمۇ مۇشۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان. قەتادە، ئىبنى ۋە باشقىلار ﴿**دەرۋازىنىڭ ئىچى تەرىپىدە رەھمەت**﴾ يەنى جەننەت ۋە ئۇنىڭدىكى نازۇ ـ نېمەتلەر ﴿**تېشىدا ئازاب بولىدۇ**﴾ يەنى دوزاخ بولىدۇ، دەيدۇ.

﴿**ئۇلار مۆمىنلەرنى: «بىز سىلەر بىلەن بىللە ئەمەسمىدۇق» دەپ توۋلايدۇ**﴾ يەنى مۇناپىقلار مۆمىنلەرنى: بىز دۇنيادا سورۇنلارغا سىلەر بىلەن بىللە قاتناشقان، سىلەر بىلەن بىرگە جامائەتلىشىپ ناماز ئوقۇغان، ھەج قىلمىز دەپ ئەرەفاتتا سىلەر بىلەن بىللە تۇرغان، سىلەر بىلەن غازاتلارغا چىققان ۋە باشقا پەرزلەرنىمۇ سىلەر بىلەن بىرلىكتە قىلغان ئەمەسمىدۇق؟ دەپ توۋلايدۇ ﴿**مۆمىنلەر: شۇنداق**﴾ يەنى مۆمىنلەر مۇناپىقلارغا جاۋاب بېرىپ: شۇنداق، سىلەر ھەقىقەتەن بىز بىلەن بىللە ئىدىڭلار، ﴿**لېكىن سىلەر ئۆزەڭلارنى پىتنىگە سالدىڭلار (يەنى كۆرۈنۈشتە بىز بىلەن بىللە بولساڭلارمۇ، لېكىن ئۆزەڭلارنى مۇناپىقلىق بىلەن ھالاك قىلدىڭلار، مۆمىنلەرگە بالايى ـ ئاپەتلەر كېلىشىنى) كۈتتۈڭلار، (ئىسلام دىنىدىن) شەكلەندىڭلار، (الله نىڭ رەھمىتىنىڭ كەڭلىكىگە بولغان قۇرۇق) ئارزۇلار سىلەرنى ئالدىدى**﴾ دەيدۇ. قەتادە بۇ ئايەتنى مۇنداق تەپسىر قىلىدۇ: سىلەر ئىسلام دىنىغا ۋە مۆمىنلەرگە بالايى ـ ئاپەتلەر كېلىشىنى ﴿**كۈتتۈڭلار**﴾ ئۆلگەندىن كېيىن قايتا تىرىلىشتىن ﴿**شەكلەندىڭلار، (الله نىڭ رەھمىتىنىڭ كەڭلىكىگە بولغان قۇرۇق) ئارزۇلار سىلەرنى ئالدىدى**﴾ يەنى سىلەر بىزگە مەغپىرەت قىلىنىدۇ، دېدىڭلار ۋە ھاياتقا مۇشۇنداق داۋام قىلدىڭلار ﴿**تاكى سىلەرگە ئۆلۈم كەلدى، شەيتان سىلەرنى الله نىڭ (ئەپۇ قىلىدىغانلىقى ۋە ئازاب قىلمايدىغانلىقى بىلەن ئالدىدى» دەيدۇ**﴾ قەتادە مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار شەيتانغا ئالدانغان ئىدى. الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۇلار شەيتاننىڭ ئالدىشىغا گوللىنىپ كېتىۋېرىپ، ھەتتاكى، الله نىڭ ئۇلارنى دوزاخقا تاشلاشتىن ئىبارەت جازالىشىغا ئېرىشتى.

مۆمىنلەرنىڭ مۇناپىقلارغا ئېيتقان بۇ سۆزلىرىنىڭ مەنىسى: سىلەر دۇنيادىكى چاغدا بىز بىلەن بىرگە نىيىتىڭلار ۋە دىلىڭلار بىلەن ئەمەس، بەلكى جىسمىڭلار بىلەن بىللە بولدۇڭلار. سىلەر بىز ماڭغان يولغا گۇمان ۋە شەك بىلەن قارايتتىڭلار. ئىبادەتلىرىڭلارنى كىشىلەرگە كۆرسىتىش ئۈچۈن رىيا بىلەن قىلاتتىڭلار، الله نى ئاز ياد ئېتەتتىڭلار دېگەنلىكتۇر.

[1] سۈرە ئەئراف 46 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: مۇناپىقلار مۆمىنلەر بىلەن دۇنيا ئىشلىرىدا تىرىك ئىدى، ئۇلار بىلەن نىكاھلىشاتتى، سورۇنلاردا بىللە بولاتتى ۋە يېقىن ئارىلىشاتتى، ئۇلار ئاخىرەت ئىشلىرىدا ئۆلۈك ئىدى، قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە نۇر بېرىلىدۇ. مۇناپىقلار شۇ سېپىلغا يېتىپ بارغاندا ئۇلارنىڭ نۇرى ئۆچۈپ قالىدۇ. شۇ چاغدا مۆمىنلەر بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسى ئايرىلىدۇ.

﴿**جايىڭلار دوزاختۇر**﴾ يەنى دوزاخ سىلەرنىڭ بارار جايىڭلاردۇر، سىلەر شۇ جايغا قايتىسىلەر. اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**دوزاخ سىلەرگە ئەڭ لايىقتۇر**﴾ يەنى سىلەر كۇفرىلىق قىلغانلىقىڭلار ۋە ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشكە شەكتە بولغانلىقىڭلار ئۈچۈن دوزاخ سىلەرگە باشقا ھەرقانداق جايغا قارىغاندا ئەڭ لايىقتۇر ﴿**دوزاخ نېمىدېگەن يامان جاي!**﴾.

* * * * * * *

۞ أَلَمۡ يَأۡنِ لِلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَن تَخۡشَعَ قُلُوبُهُمۡ لِذِكۡرِ ٱللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ ٱلۡحَقِّ وَلَا يَكُونُواْ كَٱلَّذِينَ
أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ مِن قَبۡلُ فَطَالَ عَلَيۡهِمُ ٱلۡأَمَدُ فَقَسَتۡ قُلُوبُهُمۡۖ وَكَثِيرٞ مِّنۡهُمۡ فَٰسِقُونَ ١٦ ٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ
ٱللَّهَ يُحۡيِ ٱلۡأَرۡضَ بَعۡدَ مَوۡتِهَاۚ قَدۡ بَيَّنَّا لَكُمُ ٱلۡأٓيَٰتِ لَعَلَّكُمۡ تَعۡقِلُونَ ١٧

مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ دىللىرى اللە نىڭ زىكرىگە ۋە نازىل بولغان ھەقىقەتكە (يەنى قۇرئان ئايەتلىرىگە) ئېرىيدىغان ۋاقىت يەتمىدىمۇ؟ ئۇلار ئىلگىرى كىتاب بېرىلگەنلەر (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار) دەك بولمىسۇن، (ئۇلار بىلەن پەيغەمبەرلىرىنىڭ ئارىلىقىدىكى) زاماننىڭ ئۇزىرىشى بىلەن ئۇلارنىڭ دىللىرى قېتىپ كەتتى، ئۇلارنىڭ نۇرغۇنى اللە نىڭ ئىتائىتىدىن چىققۇچىلاردۇر﴿16﴾. بىلىڭلاركى، اللە زېمىننى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلدۈرىدۇ (يەنى قاقاس، قۇرغاق زېمىننى يامغۇر بىلەن كۆكەرتىدۇ)، بىز ھەقىقەتەن سىلەرنى چۈشەنسۇن دەپ سىلەرگە (كامالى قۇدرىتىمىزنى كۆرسىتىدىغان) دەلىللەرنى بايان قىلدۇق﴿17﴾.

مۆمىنلەرنى اللە دىن قورقۇشقا رىغبەتلەندۈرۈش ۋە ئەھلى كىتابلاردەك بولۇپ قېلىشتىن توسۇش توغرىسىدا

اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: مۆمىنلەر اللە نى ياد ئەتكەن، ۋەز ـ نەسىھەتلەرنى ۋە قۇرئان ئايەتلىرىنى ئاڭلىغان چاغدا، مۇناپىقلارنىڭ دىللىرى اللە دىن قورقۇپ اللە نىڭ ئايەتلىرىنى چۈشىنىشكە، ئۇنىڭغا بويسۇنۇشقا، ئۇنى بېرىلىپ ئاڭلاشقا ۋە ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىشقا يېتەرلىك بولمىدىمۇ؟!

ئىمام مۇسلىم ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيە اللە ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز ئىسلامغا كىشىمىز بىلەن اللە نىڭ بىزنى ﴿**مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ دىللىرى اللە نىڭ زىكرىگە ۋە نازىل بولغان ھەقىقەتكە (يەنى قۇرئان ئايەتلىرىگە) ئېرىيدىغان ۋاقىت يەتمىدىمۇ؟**﴾ دېگەن بۇ ئايەت بىلەن ئەيىبلىشىنىڭ ئارىلىقىدا پەقەت **4** يىل ئۆتكەن ئىدى، بۇ ھەدىسنى ئىمام نەسئىمۇ بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە رىۋايەت قىلغان.

﴿**ئۇلار ئىلگىرى كىتاب بېرىلگەنلەر (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار)دەك بولمىسۇن، (ئۇلار بىلەن پەيغەمبەرلىرىنىڭ ئارىلىقىدىكى) زاماننىڭ ئۇزىرىشى بىلەن ئۇلارنىڭ دىللىرى قېتىپ كەتتى**﴾ اللە تائالا بۇ ئايەتتە مۆمىنلەرنى ئۇلاردىن ئىلگىرى كىتاب بېرىلگەن يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلارغا ئوخشاپ قېلىشتىن

www.munber.org

توسىدۇ. ئۇلار بىلەن پەيغەمبەرلىرىنىڭ ئارىلىقىدىكى زامانىنىڭ ئۇزىرىشى بىلەن ئۇلار قولىلىرىدىكى الله نىڭ كىتابىنى ئۆزگەرتتى. ئۇنى ئاز پۇلغا ساتتى. الله نىڭ كىتابىنى ئارقىلىرىغا چۆرۈۋېتىپ ھەر خىل قاراشلارغا، بىر ـ بىرىگە زىت بولغان پىكىرلەرگە يۈزلەندى. ئادەملەرنى الله نىڭ دىنىغا قارىغۇلارچە ئەگەشتۈرىدىغان قىلىپ قويدى. ئۇلار الله نى قويۇپ ئۆزلىرىنىڭ دىنىي باشلىقلىرىنى، ئۆلىمالىرىنى ۋە راھىبلىرىنى مەبۇد قىلىۋالدى. ئەنە شۇ چاغدا ئۇلارنىڭ دىللىرى ۋەز ـ نەسىھەتنى قوبۇل قىلمايدىغان، جەننەت بىلەن بېرىلگەن ۋەدىگە ئىشەنمەيدىغان. دوزاخ بىلەن بېرىلگەن ئاگاھلاندۇرۇشتىن قورقمايدىغان دەرىجىدە قېتىپ كەتتى. ئەمەل ـ ئىبادەت قىلىشتا **﴿ئۇلارنىڭ نۇرغۇنى الله نىڭ ئىتائىتىدىن چىققۇچىلاردۇر﴾** شۇڭا ئۇلارنىڭ دىللىرى بۇزۇق، ئەمەللىرى باتىلدۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئەھدىنى بۇزغانلىقلىرى ئۈچۈن ئۇلارنى رەھمىتىمىزدىن يىراق قىلدۇق، ئۇلارنىڭ دىللىرىنى (ئىماننى قوبۇل قىلىشقا يۇمشىمايدىغان دەرىجىدە) قاتتىق قىلدۇق، ئۇلار (تەۋراتنىڭ) سۆزلىرىنى ئۆزگەرتىۋېتىدۇ، ئۇلار (تەۋراتتا) ئۆزلىرى ئۈچۈن قىلىنغان نەسىھەتنىڭ بىر قىسمىنى ئۇنتۇدى﴾[1] يەنى ئۇلارنىڭ دىللىرى ئەقىدىلىرى بۇزۇق بولغانلىقى ئۈچۈن قېتىپ كەتتى ۋە ئۇلارنىڭ تەبىئىتىگە الله نىڭ ئايەتلىرىنى بۇرمىلاش خاھىشلىرى سىڭىپ كەتتى. ئۇلار بۇيرۇلغان ئىشلارنى قىلماي ئەكسىچە چەكلەنگەن. گۇناھ ئىشلارنى، قىلدى. شۇڭا الله مۆمىنلەرنى چوڭ ياكى ئۇششاق ئىشلارنىڭ ھېچبىرىدە ئۇلارغا ئوخشاپ قالماسلىققا بۇيرۇدى.

﴿بىلىڭلاركى، الله زېمىننى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلدۈرىدۇ (يەنى قاقاس، قۇرغاق زېمىننى يامغۇر بىلەن كۆكەرتىدۇ)، بىز ھەقىقەتەن سىلەرنى چۈشەنسۇن دەپ سىلەرگە (كامالى قۇدرىتىمىزنى كۆرسىتىدىغان) دەلىللەرنى بايان قىلدۇق﴾ بۇ ئايەت الله تائالانىڭ دىللار قېتىپ كەتكەندىن كېيىن ئۇنى يۇمشىتىدىغانلىقىنى، ئازغۇنلار گۇمراھ يولغا كىرىپ كەتكەندىن كېيىن ئۇلارنى ھىدايەت قىلىدىغانلىقىنى، ئېغىرچىلىقلار كەلگەندىن كېيىن ئۇنى ئاسانلاشتۇرىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. الله قۇرغاق، قاقاس، چۆلدەرەپ كەتكەن زېمىننى شارقىراپ ياغقان يامغۇر بىلەن تىرىلدۈرگىنىدەك، قۇرئاننىڭ روشەن دەلىل ـ پاكىتلىرى بىلەن قېتىپ كەتكەن دىللارنى ھىدايەت قىلىدۇ. ھېچ نەرسە قوبۇل قىلمىغىدەك دەرىجىدە ئېتىلىپ قالغان دىللارنى ھىدايەت نۇرى بىلەن داۋالايدۇ. بارلىق نۇقسانلاردىن پاك بولغان الله خالىغان كىشىنى ئۇ گۇمراھ بولغاندى كېيىن ھىدايەت قىلغۇچىدۇر. خالىغان كىشىنى ئۇ كامىل مۆمىن بولغاندىن كېيىن گۇمراھ قىلغۇچىدۇر.

الله خالىغان ئىشنى قىلغۇچىدۇر. بارلىق ئىشلارنى ھېكمەت ۋە ئادىللىق بىلەن قىلغۇچىدۇر. الله ناھايىتى مېھرىباندۇر. ھەممىدىن خەۋەرداردۇر. ھەممىدىن بۈيۈكتۇر. ھەممىدىن ئۈستۈندۇر.

* * * * * * *

إِنَّ ٱلۡمُصَّدِّقِينَ وَٱلۡمُصَّدِّقَٰتِ وَأَقۡرَضُواْ ٱللَّهَ قَرۡضًا حَسَنٗا يُضَٰعَفُ لَهُمۡ وَلَهُمۡ أَجۡرٞ كَرِيمٞ ﴿١٨﴾
وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦٓ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصِّدِّيقُونَۖ وَٱلشُّهَدَآءُ عِندَ رَبِّهِمۡ لَهُمۡ أَجۡرُهُمۡ وَنُورُهُمۡۖ
وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَآ أُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلۡجَحِيمِ ﴿١٩﴾

[1] سۈرە مائىدە 13 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

سەدىقە بەرگۈچى ئەرلەرگە، سەدىقە بەرگۈچى ئاياللارغا ۋە اللە غا قەرزىي ھەسەنە بەرگۈچىلەرگە (يەنى اللە نىڭ رازىلىقىنى تىلەپ، كەمبەغەللەرگە سەدىقە بەرگۈچىلەر، ياخشىلىق يوللىرىغا خۇشاللىق بىلەن پۇل ـ مال سەرپ قىلغۇچىلارغا) ھەسسىلەپ (ساۋاب) بېرىلىدۇ، ئۇلارغا زور مۇكاپات (يەنى جەننەت) بېرىلىدۇ[18]. اللە غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە ئىمان ئېيتقانلار ـ ئەنە شۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا سىددىقلاردۇر، شېھىتلەردۇر، ئۇلار (ئاخىرەتتە) ساۋابقا ۋە نۇرغا ئىگە بولىدۇ، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلار ۋە يالغانغا چىقارغانلار ـ ئەنە شۇلار ئەھلى دوزاختۇر[19].

سەدىقە بەرگۈچىلەرگە، راستچىل ۋە شېھىتلارغا بېرىلىدىغان مۇكاپات ۋە كاپىرلارنىڭ بارار جايى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە پۇل ـ ماللىرىنى موھتاجلارغا، كەمبەغەللەرگە ۋە مىسكىنلەرگە سەدىقە قىلغۇچى ئەر ـ ئاياللارغا بېرىلىدىغان مۇكاپاتتىن خەۋەر بېرىدۇ ﴿**ۋە اللە غا قەرزىي ھەسەنە بەرگۈچىلەرگە**﴾ يەنى ئۇلار اللە نىڭ رازىلىقىنى تىلەپ، خالىس نىيەت بىلەن سەدىقە بېرىدۇ، بەرگەن سەدىقىسىنىڭ بەدىلىگە سەدىقە ئالغۇچىلاردىن ھېچقانداق مۇكاپات ۋە رەھمەت تەلەپ قىلمايدۇ. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ھەسسىلەپ (ساۋاب) بېرىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ بىر ياخشىلىقىغا **10** ھەسسىدىن **700** ھەسسىگىچە ساۋاب بىلەن جاۋاب قايتۇرۇلىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ﴿**ئۇلارغا زور مۇكاپات (يەنى جەننەت) بېرىلىدۇ**﴾ يەنى كاتتا ساۋاب، ياخشى جاي ۋە ئېسىل قارارگاھ بولغان جەننەت بېرىلىدۇ. اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**اللە غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە ئىمان ئېيتقانلار ـ ئەنە شۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا سىددىقلاردۇر**﴾ بۇ ئايەت ئىلگىرىكى ئايەتنىڭ تولۇقلانمىسىدۇر. اللە غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە ئىمان ئېيتقۇچىلارنى «ئەڭ راستچىللار» دەپ سۈپەتلىدى.

ئەئمەش، ئەبۇزۇھادىن ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدنىڭ اللە تائالانىڭ: ﴿**ئەنە شۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا سىددىقلاردۇر، شېھىتلەردۇر**﴾ دېگەن ئايىتى ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مۆمىنلەر ئۈچ تۈرلۈك بولۇپ: اللە يولىدا سەدىقە بەرگۈچىلەر، راستچىلار ۋە اللە يولىدا شېھىت بولغۇچىلاردىن ئىبارەتتۇر. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿كىملەركى اللە غا ۋە پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىدىكەن، ئۇلار (ئاخىرەتتە) اللە نىڭ نېمىتىگە ئېرىشكەن پەيغەمبەرلەر سىددىقلار (يەنى يۇقىرى دەرىجىلىك پەيغەمبەرلەر ۋە شېھىتلەر)، شېھىتلەر ۋە ياخشىلار بىلەن بىللە بولىدۇ﴾[1].

اللە راستچىللار بىلەن شېھىتلەرنىڭ ئارىسىنى ئايرىپ بايان قىلدى. بۇ ئۇلارنىڭ ئايرىم ـ ئايرىم ئىككى تۈردىكى ئادەملەر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. راستچىل ئادەمنىڭ دەرىجىسى شېھىتنىڭ دەرىجىسىدىن يۇقىرى ئىكەنلىكىدە ھېچ بىر شەك يوقتۇر. ئىمام مالىك «مۇۋەتتە» دېگەن كىتابىدا ئەبۇسەئىد خۇدرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، جەننەت ئەھلى، بەزىلىرىدىن بەزىلىرىنىڭ مەرتىۋىسى يۇقىرى بولغانلىقى ئۈچۈن ئۆزلىرىدىن يۇقىرى مەرتىۋىدىكى قەسىر ئىگىلىرىنى خۇددى شەرق ياكى غەرب ئۇپۇقىدىكى ئاقار يورۇق يۇلتۇزنى كۆرگەندەك ئوچۇق كۆرۈپ تۇرىدۇ». ساھابىلار: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! بەلكىم ئۇ پەيغەمبەرلەرنىڭ مەرتىۋىسى بولۇپ باشقىلار ئۇنىڭغا ئېرىشەلمىسە كېرەك؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنداق ئەمەس. مېنىڭ جېنىم ئىلكىدە بولغان زات اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەم

---

(1) سۈرە نىسا 69 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى .

www.munber.org

قىلمەنكى، ئۇ مەرتىۋىگە اللە غا ئىمان ئېيتقان پەيغەمبەرلەرنى تەستىقلىغان كىشىلەر ئېرىشىدۇ» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا شېھىتلاردۇر﴾ يەنى ئۇلار نازۇ ـ نېمەتلىك خەننەتلەردىدۇر. بۇ ھەقتە ئىمام مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، شېھىتلەرنىڭ جايلىرى جەننەتتە يېشىل قۇشلارنىڭ پوكانلىرىدا خالىغان جايغا ئۇچۇپ يۈرىدۇ. ئاندىن ئەنە شۇ نۇرلۇق پانۇسلارنىڭ ئۈستىگە قونىدۇ. ئاندىن پەرۋەردىگارى ئۇلارغا قاراپ: نېمىنى خالايسىلەر؟ دەيدۇ. ئۇلار: بىزنى دۇنيا يۇرتىغا قايتۇرۇشۇڭنى، ئۇ يەردە سېنىڭ يولۇڭدا جىھاد قىلىشىمىزنى، ئاندىن خۇددى بىرىنچى قېتىم شېھىت قىلىنغىنىمىزدەك شېھىت قىلىنىشىمىزنى خالايمىز، دەيدۇ. پەرۋەردىگار: مەن ھەقىقەتەن ئىنسانلار دۇنياغا قايتۇرۇلمايدۇ دەپ ھۆكۈم قىلىۋەتتىم، دەيدۇ».

﴿ئۇلار (ئاخىرەتتە) ساۋابىقا ۋە نۇرغا ئىگە بولىدۇ﴾ يەنى ئۇلار اللە نىڭ دەرگاھىدا كاتتا ساۋابقا ۋە ئالدىلىرىدا ماڭىدىغان كاتتا نۇرغا ئىگە بولىدۇ. ئۇلارنىڭ نۇرى ئۇلارنىڭ دۇنيادىكى ئەمەللىرىگە قارىتا پەرقلىق بولىدۇ. بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد ئۆمەر ئىبنى خەتتابتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانلىقىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شېھىتلەر تۆت تۈرلۈك بولىدۇ. بىرىنچىسى، ئىمانى ياخشى مۆمىن ئادەم بولۇپ، دۈشمەنگە ئۇچراشقاندا، اللە يولىدا تاكى شېھىت قىلىنغۇچە ئۇرۇشىدۇ، شېھىت بولىدۇ. ئەنە شۇ شېھىتقا ئادەملەر مانا مۇشۇنداق قارايدۇ» دەپ (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام) بېشىنى ئاسمان تەرەپكە كۆتۈرۈۋېدى ئۇنىڭ ۋە ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بۆكى يەرگە چۈشۈپ كەتتى. «ئىككىنچىسى، نورمال مۆمىن بولۇپ، ئۇ دۈشمەنگە ئۇچراشقاندا، ئۇنىڭ دۈمبىسىگە خۇددى تىكەنلىك دەرەخنىڭ شاخچىسى سانچىلغاندەك بولىدۇ، ئۇنىڭغا نامەلۇم كىشى تەرىپىدىن ئېتىلغان ئوق كېلىپ تېگىدۇ ـ دە، ئۇ شېھىت بولىدۇ. ئەنە شۇ شېھىت ئىككىنچى دەرىجىلىك شېھىتتۇر. ئۈچىنچىسى، ياخشى ئەمەلنى يامان ئەمەلگە ئارىلاشتۇرۇپ قويغان مۆمىن بولۇپ، دۈشمەنگە ئۇچراشقاندا، ئۇمۇ اللە يولىدا شېھىت بولغىچە ئۇرۇشۇپ شېھىت بولۇپ كېتىدۇ. ئەنە شۇ شېھىت ئۈچىنچى دەرىجىلىك شېھىتتۇر. تۆتىنچىسى نۇرغۇن گۇناھ ئىشلارنى قىلىپ ئۆزىگە ئۆزى زۇلۇم قىلغان مۆمىن بولۇپ دۈشمەنگە ئۇچراشقاندا اللە يولىدا شېھىت بولغىچە ئۇرۇشۇپ شېھىت بولۇپ كېتىدۇ. ئەنە شۇ شېھىت تۆتىنچى دەرىجىلىك شېھىتتۇر». بۇ ھەدىسنى ئىمام تىرمىزىمۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلار ۋە يالغانغا چىقارغانلار ـ ئەنە شۇلار ئەھلى دوزاختۇر﴾ اللە تائالا بەخت ـ سائادەتكە ئېرىشىدىغانلارنى ۋە ئۇلارنىڭ قارارگاھىنى بايان قىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا ئۇلاپلا بەختسىزلەرنى ۋە ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلدى.

* * * * * * *

ٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّمَا ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَا لَعِبٞ وَلَهۡوٞ وَزِينَةٞ وَتَفَاخُرُۢ بَيۡنَكُمۡ وَتَكَاثُرٞ فِي ٱلۡأَمۡوَٰلِ وَٱلۡأَوۡلَٰدِۖ كَمَثَلِ غَيۡثٍ أَعۡجَبَ ٱلۡكُفَّارَ نَبَاتُهُۥ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَىٰهُ مُصۡفَرّٗا ثُمَّ يَكُونُ حُطَٰمٗاۖ وَفِي ٱلۡأٓخِرَةِ عَذَابٞ شَدِيدٞ وَمَغۡفِرَةٞ مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضۡوَٰنٞۚ وَمَا ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَآ إِلَّا مَتَٰعُ ٱلۡغُرُورِ ٢٠ سَابِقُوٓاْ إِلَىٰ مَغۡفِرَةٖ مِّن

www.munber.org

رَّبِّكُمۡ وَجَنَّةٍ عَرۡضُهَا كَعَرۡضِ ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِ أُعِدَّتۡ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦۚ ذَٰلِكَ فَضۡلُ ٱللَّهِ يُؤۡتِيهِ مَن يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ ذُو ٱلۡفَضۡلِ ٱلۡعَظِيمِ ﴿٢١﴾

بىلىڭلاركى، دۇنيا تىرىكچىلىكى ئويۇندىن، (كىشىنى ئاخىرەتتە غەپلەتتە قالدۇرىدىغان) مەشغۇلاتتىن، زىبۇزىننەتتىن، ئۆزئارا پەخىرلىنىشتىن، پۇل ـ مال، پەرزەنت كۆپەيتىپ پەخىرلىنىشتىن ئىبارەتتۇر، (بىرەر يېغىش بىلەن ئۆستۇرگەن) ئۆسۈملۈكى دېھقانلارنى خۇرسەن قىلغان يامغۇرغا ئوخشايدۇ، ئاندىن ئۇ ئۆسۈملۈك قۇرۇپ قالىدۇ، ئۇنىڭ سارغىيىپ قالغانلىقىنى كۆرىسەن، ئاندىن ئۇ يەنچىلگەن چۆپكە ئايلىنىدۇ. ئاخىرەتتە (كۇففارلار ئۇچۇن) قاتتىق ئازاب بار، (ياخشى بەندىلەر ئۈچۈن) اللہ نىڭ مەغپىرىتى ۋە رازىلىقى بار، دۇنيا تىرىكچىلىكى پەقەت (غاپىل ئادەم) ئالدىنىدىغان بەھرىمەن بولۇشتۇر﴿20﴾. پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ مەغپىرىتىنى، كەڭلىكى ئاسمان ـ زېمىندەك كېلىدىغان جەننەتنى قولغا كەلتۈرۈڭلار، (ئۇ) جەننەت اللہ غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە ئىمان ئېيتقانلارغا تەييارلانغان، بۇ اللہ نىڭ پەزلىدۇر، (اللہ) ئۇنى خالىغان ئادەمگە ئاتا قىلىدۇ، اللہ ئۇلۇغ پەزل ئىگىسىدۇر﴿21﴾.

دۇنيا تىرىكچىلىكنىڭ ئويۇن ـ تاماشا، ئەرزىمەس مەشغۇلات ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللہ تائالا دۇنيا تىرىكچىلىكى ئىشىنىڭ ئەرزىمەس، كىچىككىنە نەرسە ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**دۇنيا تىرىكچىلىكى ئويۇندىن، (كىشىنى ئاخىرەتتە غەپلەتتە قالدۇرىدىغان) مەشغۇلاتتىن، زىبۇزىننەتتىن، ئۆزئارا پەخىرلىنىشتىن، پۇل ـ مال، پەرزەنت كۆپەيتىپ پەخىرلىنىشتىن ئىبارەتتۇر**﴾ يەنى دۇنيا تىرىكچىلىكىنى كۆزلەيدىغانلارنىڭ مەقسىتى پەقەت شۇنىڭغىلا ئېرىشىشتۇر ـ خالاس. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئاياللار، ئوغۇللار، ئالتۇن ـ كۈمۈشتىن توپلانغان كۆپ ماللار، ئارغىماقلار، چارۋىلار ۋە ئېكىنلەردىن ئىبارەت كۆڭۈل تارتىدىغان نەرسىلەرنىڭ مۇھەببىتى ئىنسانلارغا چىرايلىق كۆرسىتىلدى. ئۇلار دۇنيا تىرىكچىلىكىدە مەنپەئەتلىنىدىغان (باقاسى يوق) شەيئىلەردۇر؛ اللہ نىڭ دەرگاھىدا بولسا قايتىدىغان گۈزەل جاي (يەنى جەننەت) باردۇر (شۇنىڭ ئۈچۈن باشقىغا ئەمەس، جەننەتكە قىزىقىش كېرەك)﴾[1].

ئاندىن اللہ تائالا دۇنيا تىرىكچىلىكىنىڭ مىسالىنى توزۇپ كېتىدىغان گۈل ـ چېچەككە، يوقىلىپ كېتىدىغان نېمەتنىڭ مىسالىغا ئوخشىتىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(بىرەر يېغىش بىلەن ئۆستۇرگەن) ئۆسۈملۈكى دېھقانلارنى خۇرسەن قىلغان يامغۇرغا ئوخشايدۇ**﴾ يەنى كىشىلەر يېغىشىدىن ئۈمىدىنى ئۈزگەن يامغۇرغا ئوخشايدۇ. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇلار (يامغۇرنىڭ يېغىشىدىن ئۈمىدسىزلەنگەندىن كېيىن) اللہ يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىدۇ﴾[2].

﴿**ئۆسۈملۈكى دېھقانلارنى خۇرسەن قىلغان**﴾ يەنى شۇ يامغۇر بىلەن ئۆستۈرۈلگەن ـ ئەنە شۇ زىرائەتنىڭ ئۆسۈملۈكى دېھقانلارنى خۇرسەن قىلىدۇ. ئەنە شۇ ئۆسۈملۈك دېھقاننى خۇرسەن قىلغىنىغا ئوخشاش، دۇنيا تىرىكچىلىكىمۇ كاپىرلارنى خۇرسەن قىلىدۇ. چۈنكى، ئۇلار دۇنيا تىرىكچىلىكىگە ئەڭ ھېرىسمەن ۋە ئەڭ ئامراق كىشىلەردۇر.

[1] سۈرە ئال ئىمران 14 ـ ئايەت.
[2] سۈرە شۇرا 28 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿ئاندىن ئۇ ئۆسۈملۈك قۇرۇپ قالىدۇ، ئۇنىڭ سارغىيىپ قالغانلىقىنى كۆرىسەن، ئاندىن ئۇ يەنچىلگەن چۆپكە ئايلىنىدۇ﴾ يەنى ئۇ ئۆسۈملۈك قۇرۇيدۇ، سەن ئۇنىڭ ياپ ـ يېشىل، گۈزەل تۇس ئالغىنىدىن كېيىن سارغىيىپ كەتكەنلىكىنى كۆرىسەن، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ قۇرۇپ يەنچىلىپ كەتكەن چۆپكە ئايلىنىپ قالىدۇ، دۇنيا تىرىكچىلىكمۇ دەسلەپتە ئۆسمۈرلەر ياشلىق دەۋرىنى باشتىن كەچۈرگەن، ئاندىن قېرىغان، ئاندىن چىرايلىرى پۈرۈشۈپ بوۋاي ـ موماي‌لارغا ئايلىنىپ قالغان ئادەمگە ئوخشايدۇ. ئىنسان ئۆمرىنىڭ دەسلەپكى دەۋرىدە، ياشلىق باھارىنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدە بەستلىك كېلىشكەن ۋە گۈزەل قىياپەتتە بولىدۇ، ئاندىن قېرىشقا باشلايدۇ. مىجەز خاراكتېرى ئۆزگىرىدۇ، كۈچ ـ قۇۋۋىتىنى يوقىتىشقا باشلايدۇ، ئاندىن يېشى تېخىمۇ چوڭىيىپ بوۋايغا، كۈچسىز، ھەرىكىتى ئاستا ھەم ئازراق نەرسىنىمۇ كۆتۈرەلمەيدىغان بىر قېرى بوۋايغا ئايلىنىپ قالىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿الله سىلەرنى ئاجىز ياراتتى، ئاندىن سىلەرنى ئاجىزلىقتىن كۈچلۈك قىلدى، ئاندىن (سىلەرنى) كۈچلۈكلۈكتىن ئاجىز قىلدى ۋە (سىلەرگە) قېرىلىقنى يەتكۈزدى، الله نېمىنى خالىسا شۇنى يارىتىدۇ. ئۇ ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىگە قادىردۇر﴾[1].

الله تائالا بۇ مىسال ئارقىلىق دۇنيانىڭ چوقۇم تۈگەپ يوق بولىدىغانلىقىنى، ئاخىرەتنىڭ چوقۇم ۋۇجۇتقا چىقىدىغانلىقىنى كۆرسەتكەندىن كېيىن، ئاخىرە تنىڭ ئازابىدىن ئاگاھلاندۇرۇپ ۋە ئاخىرەتتىكى تۈگىمەس ـ پۈتمەس ياخشىلىقلارغا رىغبەتلەندۈرۈپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئاخىرەتتە (كۇففارلار ئۈچۈن) قاتتىق ئازاب بار، (ياخشى بەندىلەر ئۈچۈن) الله نىڭ مەغپىرىتى ۋە رازىلىقى بار، دۇنيا تىرىكچىلىكى پەقەت (غاپىل ئادەم) ئالدىنىدىغان بەھرىمەن بولۇشتۇر﴾** يەنى يېقىن كېلىۋاتقان ئاخىرەتتە پەقەت قاتتىق ئازاب ياكى الله نىڭ مەغپىرىتى ۋە رازىلىقى بار.

﴿دۇنيا تىرىكچىلىكى پەقەت (غاپىل ئادەم) ئالدىنىدىغان بەھرىمەن بولۇشتۇر﴾ يەنى دۇنيا تىرىكچىلىكگە بېرىلىپ كەتكەن ئادەمگە، ئۇ، ئۇنى ئالدايدىغان، ئاخىرى بولمىغان، قىسقا مەزگىللىك بىر بەھرىمەن بولۇشلا، باردۇر. چۈنكى، ئۇ ئۇنىڭغا ئالدىنىپ كېتىدۇ، ئۇ ئۇنىڭغا قاتتىق بېرىلگەنلىكتىن ئۇ ھاياتلىقتىن باشقا ھاياتلىق يوق، ئۇ ھاياتلىق ئاخىرلاشقاندىن كېيىن يەنە بىر ھاياتلىق بولمايدۇ دەپ ئېتىقاد قىلىدۇ.

ئىمام ئەھمەد، ئابدۇللاھدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «جەننەت ھەقىقەتەن سىلەردىن بىرىڭلارغا ئۇنىڭ ئايىغىنىڭ شوتىيىسىدىنمۇ) يېقىندۇر. دوزاخمۇ شۇنىڭغا ئوخشاشتۇر» بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارىمۇ رىۋايەت قىلغان. بۇ ھەدىس ياخشىلىقنىڭمۇ، يامانلىقنىڭمۇ ئىنسانغا ناھايىتى يېقىن ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. شۇڭا الله تائالا بەندىلەرنى تائەت ـ ئىبادەت قىلىش، ھارام ئىشلاردىن يېنىش قاتارلىق گۇناھ ۋە خاتالىقلارنى ئۆچۈرىدىغان. ساۋاب ۋە يۇقىرى مەرتىۋىلەرگە ئېرىشتۈرىدىغان ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا رىغبەتلەندۈرۈپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ مەغپىرىتىنى، كەڭلىكى ئاسمان ـ زېمىندەك كېلىدىغان جەننەتنى قولغا كەلتۈرۈڭلار﴾** الله تائالا يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دېگەن: ﴿پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ مەغپىرىتىگە ۋە تەقۋادارلار ئۈچۈن تەييارلانغان، كەڭلىكى ئاسمان ـ زېمىنچە كېلىدىغان جەننەتكە ئالدىراڭلار﴾[2] يەنى الله بۇ ئورۇندا مۇنداق دەيدۇ: **﴿(ئۇ) جەننەت الله غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە ئىمان ئېيتقانلارغا تەييارلانغان، بۇ الله نىڭ پەزلىدۇر، (الله) ئۇنى خالىغان ئادەمگە ئاتا قىلىدۇ. الله ئۇلۇغ پەزل ئىگىسىدۇر﴾** يەنى الله

[1] سۈرە رۇم، 54 ـ ئايەت.
[2] سۈرە ئال ئىمران 133 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئۇلارنى ئېرىشتۈرگەن مانا بۇ نەرسىلەر الله نىڭ ئۇلارغا ئاتا قىلغان پەزلى ياخشىلىقى ۋە ئېھسانىدۇر. بىز يۇقىرىدا بايان قىلغىنىمىزدەك ئىمام مۇسلىم مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: كەمبەغەل مۇھاجىرلار: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بايلار ئەجىرگە، ئالىي دەرىجىلەرگە ۋە دائىملىق نازۇ ـ نېمەتكە ئېرىشىپ كەتتى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قانداق قىلىپ؟» دېدى. ئۇلار: ئۇلار بىز ناماز ئوقۇغاندەك ناماز ئوقۇيدۇ. بىز روزا تۇتقاندەك روز تۇتىدۇ. بىراق ئۇلار سەدىقە بېرىدۇ، بىز سەدىقە بېرەلمەيمىز. ئۇلار قۇل ئازاد قىلىدۇ. بىز قۇل ئازاد قىلالمايمىز، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن سىلەرنى بىر ئىشقا باشلاپ قويايى، ئەگەر سىلەر ئۇنى قىلساڭلار. ياخشى ئىش قىلىشتا سىلەر باشقىلارنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كېتىسىلەر، سىلەر قىلغان ئىشقا ئوخشاش ئىش قىلغان كىشىلەردىن باشقا ھېچكىم سىلەردىن ئارتۇق مەرتىۋىگە ئېرىشەلمەيدۇ. سىلەر ھەر نامازنىڭ ئارقىدىن 33 قېتىمدىن تەسبىھ، تەكبىر ۋە ھەمدى ئېيتىڭلار» دېدى. بىر مەزگىلدىن كېيىن ئۇلار يەنە كېلىپ: بىزنىڭ باي قېرىنداشلىرىمىز بىز قىلغان ئىشنى ئاڭلىۋېلىپ، ئۇلارمۇ بىز قىلغاندەك قىلدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەنە شۇ الله نىڭ پەزلىدۇر. الله ئۇنى خالىغان ئادەمگە بېرىدۇ» دېدى.

* * * * * * *

مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَا فِيٓ أَنفُسِكُمۡ إِلَّا فِي كِتَٰبٖ مِّن قَبۡلِ أَن نَّبۡرَأَهَآۚ إِنَّ
ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ ﴿٢٢﴾ لِّكَيۡلَا تَأۡسَوۡاْ عَلَىٰ مَا فَاتَكُمۡ وَلَا تَفۡرَحُواْ بِمَآ ءَاتَىٰكُمۡۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ
مُخۡتَالٖ فَخُورٍ ﴿٢٣﴾ ٱلَّذِينَ يَبۡخَلُونَ وَيَأۡمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلۡبُخۡلِۗ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡغَنِيُّ ٱلۡحَمِيدُ
﴿٢٤﴾

يەر يۈزىدىكى بارلىق ھادىسىلەر ۋە ئۆزەڭلار ئۇچرىغان مۇسىبەتلەر بىز ئۇلارنى يارىتىشتىن بۇرۇن لەۋھۇلمەھپۇزغا يېزىلغان، بۇ (ئىش)، شۈبھىسىزكى، الله غا ئاساندۇر﴿22﴾*. (الله تائالانىڭ ئۇلارنى لەۋھۇلمەھپۇزغا يېزىشى) قولۇڭلاردىن كەتكەن نەرسىگە قايغۇرۇپ كەتمەسلىكىڭلار ۋە الله بەرگەن نەرسىلەرگە خۇش بولۇپ كەتمەسلىكىڭلار ئۈچۈندۇر، الله مۇتەكەببىرلەر ۋە ئۆزلىرىنى چوڭ تۇتقۇچىلارنى دوست تۇتمايدۇ*﴿23﴾*. ئۇلار بېخىللىق قىلىدىغان ۋە كىشىلەرنى بېخىللىق قىلىشقا بۇيرۇيدىغانلاردۇر، كىمكى (الله نىڭ يولىدا نەپىقە قىلىشتىن) باش تارتىدىكەن (الله غا ھېچ زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ)، چۈنكى الله بىھاجەتتۇر، مەدھىيىگە لايىقتۇر*﴿24﴾.

ئىنسانغا يېتىدىغان ھەر قانداق نەرسىنىڭ ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرۇش بىلەن بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا ئۆزىنىڭ مەخلۇقاتلارنى يارىتىشتىن ئىلگىرى ئۇلارنىڭ تەقدىرىنى ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرىۋەتكەتلىكىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**يەر يۈزىدىكى بارلىق ھادىسىلەر ۋە ئۆزەڭلار ئۇچرىغان مۇسىبەتلەر**﴾ يەنى ئەتراپىڭلاردىكى ۋە ئۆزەڭلاردىكى مۇسىبەتلەر ﴿**بىز ئۇلارنى يارىتىشتىن بۇرۇن لەۋھۇلمەھپۇزغا يېزىلغان**﴾ يەنى بىز مەخلۇقاتلارنى يارىتىش ۋە ئۇلارغا جان كىرگۈزۈشتىن ئىلگىرى يېزىلىپ بولغان.

www.munber.org

قەتادە مۇنداق دەيدۇ: **﴿يەر يۈزىدىكى بارلىق ھادىسلەر﴾** يەنى قەھەتچىلىك **﴿ۋە ئۆزەڭلار ئۇچرىغان مۇسىبەتلەر﴾** يەنى كېسەل ۋە ئاغرىقلاردىن ئىبارەتتۇر. بىزگە خەۋەر قىلىنىشىچە، بىرەر ئادەمگە يەتكەن ياغاچ جىجىۋىتىش، پۇت قاناش، بىرەر جايىنىڭ كۆيۈپ قىلىشى قاتارلىق مۇسىبەتلەر پەقەت ئۇنىڭ قىلىپ قالغان بىرەر گۇناھىنىڭ سەۋەبى بىلەنلا بولىدىكەن. الله ئۇنى (گۇناھ ئۇچۇن) بىرەر مۇسىبەتكە مۇپتىلا قىلماستىن ئۇنىڭ نۇرغۇن گۇناھىنى كەچۈرىدىكەن.

بۇ ئۇلۇغ ئايەت كەرىم الله تائالانىڭ شەيئىلەرنى ۋۇجۇتقا كېلىشتىن بۇرۇن بىلىدىغانلىقىدىن ئىبارەت سۈپىتىنى ئىنكار قىلغۇچى ”قەدرىيە“ پىرقىسىگە رەددىيە بېرىدىغان ئەڭ چوڭ دەلىلدۇر. ئىمام ئەھمەد ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «الله بارلىق نەرسىلەرنىڭ تەقدىرىنى ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى يارىتىشتىن 50 مىڭ يىل بۇرۇن بەلگىلىگەن» بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان ۋە ئاخىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ «الله نىڭ ئەرشى سۇنىڭ ئۈستىدە ئىدى» دېگەنلىكىنى قوشۇپ رىۋايەت قىلغان. بۇ ھەدىسنى يەنە ئىمام تىرمىزىمۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿بۇ (ئىش)، شۈبھىسىزكى، الله غا ئاساندۇر﴾ يەنى شەك ـ شۈبھىسىزكى، الله تائالانىڭ شەيئىلەرنى ئۇ ۋۇجۇتقا كېلىشتىن ئىلگىرى بىلىش ۋە ئۇنى ۋۇجۇتقا كېلىدىغان چاغدىكى ھالىتىگە تامامەن ئۇيغۇن قىلىپ يېزىشى غالىب ۋە بۈيۈك الله غا ئاساندۇر. چۈنكى الله ۋۇجۇتقا كەلگەن، ۋۇجۇتقا كېلىدىغان نەرسىلەرنى، ۋۇجۇتقا كەلمىگەن، ئەگەر ۋۇجۇتقا كەلگەن تەقدىردە قانداق ھالەتتە ۋۇجۇتقا كېلىدىغان نەرسىلەرنى ئوبدان بىلىدۇ.

سەۋر ۋە شۈكۈر قىلىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

﴿(الله تائالانىڭ ئۇلارنى لەۋھۇلمەھپۇزغا يېزىشى) قولۇڭلاردىن كەتكەن نەرسىگە قايغۇرۇپ كەتمەسلىكىڭلار ۋە الله بەرگەن نەرسىلەرگە خۇش بولۇپ كەتمەسلىكىڭلار ئۈچۈندۇر﴾ يەنى بىز سىلەرگە شەيئى ۋۇجۇتقا كېلىشتىن ئىلگىرى بىلىدىغانلىقىمىزنى ۋە ئۇنى بۇرۇنلا پۈتۈۋېتىدىغانلىقىمىزنى ۋۇجۇتقا كېلىدىغان شەيئىلەرنى ئالدىنئالا بەلگىلەيدىغانلىقىمىزنى بىلدۈرۈشىمىز ـ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، سىلەرنىڭ سىلەرگە يەتكەن مۇسىبەتلەرنىڭ ھەرگىزمۇ يېڭىلىشىپ يېتىپ قالمىغانلىقى ۋە سىلەرنىڭ خاتالىقىڭلار سەۋەبىدىن يېتىپ قالمايدىغانلىقىنى بىلىشىڭلار، قولۇڭلاردىن كەتكەن نەرسىگە قايغۇرۇپ كەتمەسلىكىڭلار ۋە الله بەرگەن نەرسىگە خۇش بولۇپ كەتەسلىكىڭلار ئۈچۈندۇر، چۈنكى بىرەر نەرسە تەقدىر قىلىنسا، ئۇ چوقۇم ۋۇجۇتقا چىقىدۇ. يەنى الله سىلەرگە نېمەت قىلىپ بەرگەن نەرسىلەرنى كىشىلەرگە كۆز ـ كۆز قىلماڭلار. شەك ـ شۈبھىسىزكى، بۇ نېمەتلەر سىلەرنىڭ تىرىشچانلىق كۆرسەتكەنلىكىڭلاردىن ياكى ئەقىل پاراسىتىڭلاردىن كەلگەن ئەمەس. ئۇ پەقەت الله نىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى ۋە ئۇنى سىلەرگە رىزقى قىلىپ بېرىشىدىن كەلگەن.

الله نىڭ نېمەتلىرىنى كىشىلەرگە كۆز ـ كۆز قىلىپ پەخىرلىنىدىغان، چوڭچىلىق قىلىدىغان نەرسە قىلىۋالماڭلار. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿الله مۇتەكەببىرلەر ۋە ئۆزلىرىنى چوڭ تۇتقۇچىلارنى دوست تۇتمايدۇ﴾** يەنى الله ئۆزىدىن پەخىرلىنىدىغان، باشقىلارغا چوڭچىلىق قىلىدىغان كىشىلەرنى دوست تۇتمايدۇ. ئىكرىمە مۇنداق دەيدۇ: خۇشال بولمايدىغان، قايغۇرمايدىغان بىرمۇ ئادەم يوق. لېكىن سىلەر خۇشاللىقنى شۈكرى قىلىشقا، قايغۇنى سەۋر قىلىشقا ئايلاندۇرۇڭلار.

www.munber.org

بېخىلنى ئەيىبلەش توغرىسىدا

﴿**ئۇلار بېخىللىق قىلىدىغان ۋە كىشىلەرنى بېخىللىق قىلىشقا بۇيرۇيدىغانلاردۇر**﴾ يەنى ئۇلار ئۆزلىرى يامان ئىشنى قىلىدىغان، باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا قىزىقتۇرىدىغان كىشىلەردۇر﴿**كىمكى**﴾ الله نىڭ ئەمرى ـ پەرمانىدىن ۋە الله غا بويسۇنۇشتىن ﴿**باش تارتىدىكەن (الله غا ھېچ زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ)، چۈنكى الله بىھاجەتتۇر، مەدھىيىگە لايىقتۇر**﴾. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېيتقانلىرىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېگەن: ﴿ئەگەر سىلەر ۋە پۈتۈن يەر يۈزىدىكى كىشىلەر كاپىر بولۇپ كەتسەڭلارمۇ (الله غا قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيسىلەر)، چۈنكى الله ئەلۋەتتە (ھەممىدىن) بىھاجەتتۇر، مەدھىيىلەشكە لايىقتۇر﴾[1].

* * * * * * *

لَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا رُسُلَنَا بِٱلۡبَيِّنَٰتِ وَأَنزَلۡنَا مَعَهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡمِيزَانَ لِيَقُومَ ٱلنَّاسُ بِٱلۡقِسۡطِۖ وَأَنزَلۡنَا ٱلۡحَدِيدَ فِيهِ بَأۡسٞ شَدِيدٞ وَمَنَٰفِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعۡلَمَ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥ وَرُسُلَهُۥ بِٱلۡغَيۡبِۚ إِنَّ ٱللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٞ ﴿٢٥﴾

بىز ھەقىقەتەن پەيغەمبەرلىرىمىزنى روشەن مۆجىزىلەر بىلەن ئەۋەتتۇق ۋە ئۇلار بىلەن بىللە، ئىنسانلار ئادالەتنى بەرپا قىلسۇن دەپ، كىتابنى، قانۇننى چۈشۈردۇق. تۆمۈرنى ياراتتۇق، (تۆمۈردىن ئۇرۇش قوراللىرى ياسىلىدىغانلىقى ئۈچۈن) تۆمۈر كۈچ ـ قۇۋۋەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، تۆمۈردە ئىنسانلار ئۈچۈن نۇرغۇن مەنپەئەتلەر بار، الله الله نى كۆرمەي تۇرۇپ (قوراللارنى ئىشلىتىپ) الله غا ۋە پەيغەمبەرلىرىگە ياردەم بەرگەنلەرنى بىلىش (مەلۇم قىلىش) ئۈچۈن (تۆمۈرنى ياراتتى)، الله ھەقىقەتەن كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر﴿25﴾.

پەيغەمبەرلەرنىڭ مۆجىزىلەر، ئادالەت ۋە ھەقىقەت بىلەن ئەۋەتىلگەنلىكى توغرىسىدا

﴿**بىز ھەقىقەتەن پەيغەمبەرلىرىمىزنى روشەن مۆجىزىلەر**﴾ ۋە كەسكىن دەلىل ـ پاكىتلار ﴿**بىلەن ئەۋەتتۇق ۋە ئۇلار بىلەن بىللە، ئىنسانلار ئادالەتنى بەرپا قىلسۇن دەپ، كىتابنى، قانۇننى چۈشۈردۇق**﴾ بۇ قانۇن بىر ھەقىقەت بولۇپ، ئۇنىڭ ھەقىقەت ئىكەنلىكىگە بۇزۇق قاراشتىكىلەرگە قارشى تۇرۇپ گۇۋاھلىق بېرىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن كەلگەن روشەن دەلىل (يەنى قۇرئان) غا ئاساسلانغان ئادەم (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) (ھاياتىي دۇنيانى كۆزلەيدىغان كىشىلەر بىلەن ئوخشاشمۇ؟) ئۇنىڭغا الله تەرىپىدىن كەلگەن گۇۋاھلىق بەرگۈچى (يەنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام) قۇرئاننى تىلاۋەت قىلىدۇ﴾[2] ﴿الله نىڭ دىنىغا (ئەگەشكىنكى) الله ئىنسانلارنى شۇ دىن بىلەن ياراتقان﴾[3] ﴿الله ئاسماننى ئېگىز ياراتتى. ئۆلچەمدە زۇلۇم قىلماسلىقىڭلار ئۈچۈن، الله تارازىنى بېكىتتى﴾[4].

---

(1) سۈرە ئىبراھىم 8 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(2) سۈرە ھۇد 17 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(3) سۈرە رۇم 30 ـ ئايەننىڭ بىر قىسمى.
(4) سۈرە راھمان 7 ـــ 8 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

﴿**ئىنسانلار ئادالەتنى بەرپا قىلسۇن دەپ**﴾ يەنى ئادالەت بىلەن ھەقنى يۈرگۈزسۇن دەپ كىتاب بىلەن قانۇننى چۈشۈردۇق. پەيغەمبەرلەر يەتكۈزگەن نەرسىگە ئاساسان ئۇلارغا ئەگىشىش ۋە ئۇلار بۇيرىغان نەرسىلەرگە ئىتائەت قىلىش. ھەقىقەت ھېسابلىنىدۇ. شەك ـ شۈبھىسىز، پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتتىن باشقا ھېچ بىر ھەقىقەت يوقتۇر.

اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ سۆزى ناھايىتى راستتۇر، ناھايىتى توغرىدۇر﴾[1] يەنى اللّٰه تەرىپىدىن يەتكۈرۈلگەن خەۋەرلەر ناھايىتى راستتۇر. اللّٰه نىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرى ۋە توسقان ئىشلىرى ھەققىدە چىقارغان ھۆكمى ناھايىتى ئادىلدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن مۆمىنلەر جەننەتلەردىكى قەسىرلەرگە، ئالىي قارارگاھلارغا ۋە قاتار قويۇلغان تەختلەرگە ئورۇنلاشقان چاغدا مۇنداق دەيدۇ: ﴿جىمى ھەمدۇسانا بىزنى بۇ (نېمەتلەرنى) ھاسىل قىلىشقا يېتەكلىگەن اللّٰه غا بولسۇنكى، اللّٰه بىزنى يېتەكلىمىگەن بولسا، توغرا يول تاپمىغان بولاتتۇق، پەرۋەردىگارىمىزنىڭ پەيغەمبەرلىرى بىزگە ھەقنى ئېلىپ كەلدى﴾[2].

تۆمۈرنىڭ پايدىلىرى توغرىسىدا

﴿**تۆمۈرنى ياراتتۇق، (تۆمۈردىن ئۇرۇش قوراللىرى ياسىلىدىغانلىقى ئۈچۈن) تۆمۈر كۈچ ـ قۇۋۋەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان**﴾ يەنى تۆمۈرنى دەلىل ـ پاكىت كۆرسىتىلگەندىن كېيىن ھەقنى قوبۇل قىلمىغان ۋە ئۇنىڭغا قارشى چىققان كىشىنىڭ ئەدىۋىنى بېرىدىغان قورال قىلدۇق. شۇنىڭ ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلىك كەلگەندىن كېيىن، مەككىدىكى 13 يىللىق ھاياتىدا ۋەھيي قىلىنغان سۈرىلەرنىڭ ھەممىسى مۇشرىكلەر بىلەن مۇنازىرىلىشىشى، ئۇلارغا تەۋھىدنى روشەن بايان قىلىشى، ئوچۇق ـ ئاشكارا پاكىتلارنى كۆرسىتىشى ھەققىدە نازىل بولغان ئىدى. اللّٰه تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارشى چىققان كىشىلەرگە دەلىل پاكىت تۇرغۇزۇپ بولغاندىن كېيىن، ھىجرەت قىلىشنى يولغا قويدى ۋە مۇسۇلمانلارنى كاپىرلارغا قارشى قىلىچ بىلەن جىھاد قىلىشقا، قۇرئانغا قارشى چىققان، ئۇنى ئىنكار قىلغان ۋە ئۇنىڭغا بويسۇنمىغان كىشىلەرنىڭ گەدەنلىرىگە ۋە باشلىرىغا قىلىچ بىلەن چېپىشقا بۇيرۇدى.

ئىمام ئەھمەد ۋە ئەبۇداۋۇد، ئىبنى ئۆمەردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھېچ شېرىكى يوق، يالغۇز اللّٰه غىلا ئىبادەت قىلىنىشى ئۈچۈن قىيامەتنىڭ ئالدىدا قىلىچ بىلەن پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلدىم مېنىڭ رىزقىم نەيزەمنىڭ سايىسى ئاستىدا قىلىندى. خارلىق ۋە كەمسىتىلىش مېنىڭ بۇيرۇقۇمغا خىلاپلىق قىلغانلارغا خاس قىلىندى. كىمكى، مۇسۇلمان بولمىغان بىرەر قەۋمگە ئوخشىۋالسا، ئۇ شۇلاردىن ھېسابلىنىدۇ».

﴿**تۆمۈر كۈچ ـ قۇۋۋەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان**﴾ يەنى تۆمۈردىن قىلىچ، نەيزە، تىغ، ساۋۇت ۋە شۇنىڭغا ئوخشىغان ئۇرۇش قوراللىرى ياسىلىدۇ[3]. ﴿**تۆمۈردە ئىنسانلار ئۈچۈن نۇرغۇن مەنپەئەتلەر بار**﴾ يەنى ئىنسانلار تۇرمۇشلىرىدا تۆمۈردىن پىچاق، پالتا، كەكە، ھەرە، بولقا، گۈرجەك قاتارلىق سايمانلارنى، دېھقانچىلىق قىلىش، يىمەك پىشۇرۇش، نان يېقىش قاتارلىقلاردا ئىشلىتىدىغان ۋە باشقا ھەر خىل سايمانلارنى ياسايدۇ. ئىنسانلارنىڭ تۇرمۇشى تۆمۈردىن ئايرىلالمايدۇ.

---

[1] سۈرە ئەنئام 115 ـ ئايەت.
[2] سۈرە ئەئراف 43 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] ھازىرقى زاماندىكى نۇرغۇن ئۇرۇش قوراللىرىمۇ تۆمۈردىن ياسىلىدۇ.

www.munber.org

﴿الله نى كۆرمەي تۇرۇپ (قۇراللارنى ئىشلىتىپ) الله غا ۋە پەيغەمبەرلىرىگە ياردەم بەرگەنلەرنى بىلىش (مەلۇم قىلىش) ئۈچۈن (تۆمۈرنى ياراتتى)﴾ يەنى الله غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ياردەم بېرىش ئۈچۈن قورال كۆتەرگەنلەرنىڭ نىيىتىنى ئاشكارىلاش ئۈچۈن تۆمۈرنى ياراتتى. ﴿الله ھەقىقەتەن كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر﴾ يەنى الله كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر. الله تائالاغا ياردەم قىلغان كىشىلەرگە، الله ئۇلارنىڭ ياردىمىگە موھتاج بولماستىن ياردەم قىلىدۇ. الله جىھادنى پەقەت بەزىڭلارنى بەزىڭلار بىلەن سىناش ئۈچۈن يولغا قويدى.

* * * * * * *

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَٰهِيمَ وَجَعَلْنَا فِى ذُرِّيَّتِهِمَا ٱلنُّبُوَّةَ وَٱلْكِتَٰبَ ۖ فَمِنْهُم مُّهْتَدٍ ۖ وَكَثِيرٌ
مِّنْهُمْ فَٰسِقُونَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِم بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ٱبْنِ مَرْيَمَ وَءَاتَيْنَٰهُ ٱلْإِنجِيلَ وَجَعَلْنَا
فِى قُلُوبِ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً وَرَهْبَانِيَّةً ٱبْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَٰهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ٱبْتِغَآءَ رِضْوَٰنِ ٱللَّهِ
فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ۖ فَـَٔاتَيْنَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَٰسِقُونَ ﴿٢٧﴾

بىز ھەقىقەتەن نۇھنى، ئىبراھىمنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق، پەيغەمبەرلىكنى ۋە كىتابنى ئۇلارنىڭ ئەۋلادىغا (ئاتا) قىلدۇق، ئۇلاردىن ھىدايەت تاپقانلىرى بار، ئۇلارنىڭ نۇرغۇنى الله نىڭ ئىتائىتىدىن چىققۇچىلاردۇر﴿26﴾. ئۇلاردىن كېيىن پەيغەمبەرلىرىمىزنى داۋاملىق ئەۋەتتۇق، ئارقىدىن مەريەم ئوغلى ئىسانى ئەۋەتتۇق، ئۇنىڭغا ئىنجىلنى ئاتا قىلدۇق، ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلەرنىڭ دىللىرىغا شەپقەت ۋە مېھرىبانلىقنى سالدۇق، رەھبانىيەتنى ئۇلار ئۆزلىرى پەيدا قىلدى، ئۇلارغا ئۇنى بىز بېكىتمىدۇق، ئۇلار ئۇنى پەقەت الله نىڭ رازىلىقىنى تىلەپ (پەيدا قىلدى)، لېكىن ئۇلار ئۇنىڭغا لايىق دەرىجىدە ئەمەل قىلمىدى، ئۇلاردىن ئىمان ئېيتقانلارنىڭ ئەجرىنى ھەسسىلەپ بەردۇق، ئۇلاردىن نۇرغۇنى الله نىڭ ئىتائىتىدىن چىققۇچىلاردۇر﴿27﴾.

ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۈممەتلىرىدىن كۆپۈنچىسىنىڭ ئىتائەتتىن چىققۇچىلار ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە نۇھ ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەندىن باشلاپ ئۇنىڭدىن كېيىنكى پەيغەمبەرلەرنى پەقەت ئۇنىڭ باللىرىدىنلا ئەۋەتكەنلىكىنى، شۇنداقلا مېھرىبان الله نىڭ دوستى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەندىن باشلاپ ئۇنىڭدىن كېيىنكى پەيغەمبەرلەرنى پەقەت ئۇنىڭ ئەۋلاتلىرىدىن ئەۋەتكەنلىكىنى، ئاسماندىن نازىل قىلىنغان كىتابلىرىنىمۇ پەقەت ئۇنىڭ ئەۋلاتلىرىدىن ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلىرىگە نازىل قىلغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ. الله تائالا يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئۇنىڭدىن كېيىن) پەيغەمبەرلىكنى، كىتابنى (يەنى ساماۋى كىتابلارنى) ئۇنىڭ ئەۋلادىغا خاس قىلدۇق﴾[1]. ھەتتا ئىسرائىل ئەۋلادىدىن ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسى مەريەم ئوغلى ئىسا ئەلەيھىسسالام بولۇپ، ئۇ ئۆزىدىن كېيىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر بولۇپ كېلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەرگەن ئىدى. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلاردىن كېيىن

[1] سۈرە ئەنكەبۇت 27 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

پەيغەمبەرلىرىمىزنى داۋاملىق ئەۋەتتۇق، ئارقىدىن مەريەم ئوغلى ئىسانى ئەۋەتتۇق، ئۇنىڭغا ئىنجىلنى ئاتا قىلدۇق﴾ يەنى ئىنجىل بولسا اللە تائالانىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامغا ۋەھيي قىلغان كىتابتۇر.

﴿ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلەرنىڭ﴾ يەنى ئىسا ئەلەيھىسسالامغا دەسلەپتە ئىمان ئېيتقان مۆمىن قەۋمنىڭ ﴿دىللىرىغا شەپقەت﴾ يەنى اللە دىن قورقۇنچ ۋە ئىنسانلارغا ﴿مېھرىبانلىقنى سالدۇق، رەھبانىيەتنى ئۇلار ئۆزلىرى پەيدا قىلدى﴾ يەنى ئۇنى خرىستىئانلارنىڭ ئۆزلىرى پەيدا قىلدى ﴿ئۇلارغا ئۇنى بىز بېكىتمىدۇق﴾ يەنى ئۇنى ئۇلارغا بىز يولغا قويۇپ بەرمىدۇق. ئۇنى پەقەت ئۆزلىرى پەيدا قىلىپ، شۇنىڭغا ئەمەل قىلىشنى ۋاجىب قىلىۋالدى.

﴿ئۇلار ئۇنى پەقەت اللە نىڭ رازىلىقىنى تىلەپ (پەيدا قىلدى)﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىككى خىل قاراش بار. ئۇنىڭ بىرى، ئۇلار رەھبانىيەت بىلەن اللە نىڭ رازىلىقىنى مەقسەت قىلغان. بۇنى سەئىد ئىبنى جۇبەير ۋە قەتادە ئوتتۇرىغا قويغان. ئىككىنچىسى بولسا، ئۇلارغا رەھبانىيەتنى بىز بېكىتمىدۇق، ئۇلارغا بىز پەقەت اللە نىڭ رازىلىقىنى تىلەشنى بېكىتتۇق، دېگەن قاراشتۇر.

﴿لېكىن ئۇلار ئۇنىڭغا لايىق دەرىجىدە ئەمەل قىلمىدى﴾ يەنى ئۇلار ئەمەل قىلىشنى ئۆزلىرىگە ۋاجىب قىلىۋالغان رەھبانىيەتكە ھەقىقىي رەۋىشتە ئەمەل قىلمىدى. بۇ ئايەت ئۇلارنى ئىككى سەۋەب بىلەن ئەيىبلەيدۇ، ئۇنىڭ بىرى، ئۇلار اللە نىڭ دىنىدا اللە بۇيرۇمىغان نەرسىنى پەيدا قىلدى. يەنە بىرى، ئۇلار: بىزنى غالىب ۋە بۈيۈك اللە غا يېقىنلاشتۇرىدۇ، دەپ قىلغان گۇمان بويىچە ئەمەل قىلىشنى ئۆزلىرىگە ۋاجىب قىلىۋالغان نەرسىگە لايىق دەرىجىدە ئەمەل قىلمىدى. ئىمام ئىبنى جەرىر ۋە نەسەئى، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن ئۆتكەن پادىشاھلار تەۋرات بىلەن ئىنجىلنى ئۆزگەرتىۋەتتى. ئۇنىڭ جەريانى مۇنداق بولدى: ئىسا ئەلەيھىسسالامغا ئەگەشكەن بىر گۇرۇھ مۆمىنلەر تەۋرات بىلەن ئىنجىلنى ئوقۇپ كېلىۋاتاتتى. ھەقتىن ئازغان خرىستىئانلار پادىشاھلارغا: ئەنە شۇ مۆمىنلەر بىزنى ناھايىتى قاتتىق تىللاپ كېلىۋاتىدۇ. ئۇلار ئوقۇغان ئايەتلەردە بىزنى بىزنىڭ ئەمەللىرىمىزنىڭ خاتا ئىكەنلىكى بىلەن ئەيىبلەپلا قالماستىن، ئۇلار يەنە: ﴿كىملەركى، اللە نازىل قىلغان ئايەتلەر بويىچە ھۆكۈم قىلمايدىكەن، ئۇلار كاپىرلاردۇر﴾[1] دېگەن ئايەتلەرنى ئوقۇۋاتىدۇ. ئۇلارنى ئىنجىلنى بىز ئوقۇغاندەك ئوقۇشقا ۋە ئۇ ئىككى كىتابقا بىز ئىمان ئېيتقاندەك ئىمان ئېيتىشقا چاقىرغىن، دېدى. دەپ شىكايەت قىلىشتى پادىشاھلار ئۇلارنى چاقىرىپ بىر يەرگە توپلىدى ۋە ئۇلارغا تەۋرات بىلەن ئىنجىلنى ئۆزلىرى ئۆزگەرتكەن بويىچە ئوقۇشقا مەجبۇرلىدى. ئەگەر ئۇلار ئۇنداق قىلمىسا، ھەممىسىنى ئۆلتۈرىدىغانلىقى بىلەن ئۇلارغا تەھدىت سالدى مۆمىنلەر: سىلەر راستىلا شۇنداق قىلماقچىمۇ؟ بىزگە چېقىلماڭلار، دېدى. ئۇلاردىن بىر بۆلۈك ئادەملەر: بىزگە بىر مۇنار سېلىپ بېرىڭلار، ئاندىن بىزنى ئۇنىڭ ئۈستىگە چىقىرىڭلار، ئاندىن بىزگە يېمەك ـ ئىچمەكلىرىمىزنى تارتىپ ئالىدىغان بىرەر نەرسە بېرىڭلار، شۇنداق قىلساڭلار بىز سىلەرنىڭ قېشىڭلارغا چۈشمەيمىز، دېيىشتى. يەنە بىر بۆلۈك ئادەملەر: بىزگە چېقىلماڭلار، بىز يىراقلارغا يەنى بېشىمىز قايغان تەرەپلەرگە كېتەيلى، جاڭگاللاردا ياۋايى ھايۋانلاردەك ياشاپ يۈرەيلى. ئەگەر سىلەر بىزنى ئۆز زېمىنىڭلاردا تۇتۇۋالساڭلار ئاندىن بىزنى ئۆلتۈرىۋېتىڭلار، دېيىشتى. يەنە باشقا بىر بۆلۈك ئادەملەر: بىزگە چۆللەردە ئىبادەتخانىلارنى سېلىپ بېرىڭلار، بىز ئۇ يەردە قۇدۇقلارنى قېزىپ، يەرلەرنى تېرىپ ياشايلى. سىلەرنىڭ قېشىڭلارغا كەلمەيلى ۋە سىلەرنىڭ جايىڭلاردىن ئۆتمەيلى، ھەر بىر قەبىلىدە بىردىن دوست بولسۇن، دېيىشتى. ئاندىن ئۇلار شۇنداق قىلدى، شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا ﴿رەھبانىيەتنى ئۇلار ئۆزلىرى پەيدا

[1] سۈرە مائىدە 44 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى .

قىلدى، ئۇلارغا ئۇنى بىز بېكىتمىدۇق، ئۇلار ئۇنى پەقەت اللّٰه نىڭ رازىلىقىنى تىلەپ (پەيدا قىلدى)، لېكىن ئۇلار ئۇنىڭغا لايىق دەرىجىدە ئەمەل قىلمىدى﴾.

ئىمام ئەھمەد ئەنەس ئىبنى مالىكتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى: «ھەر بىر پەيغەمبەرنىڭ ئىخلاس بىلەن ئۆزىنى بېغىشلاپ قىلىدىغان ئىبادىتى بولىدۇ. بۇ ئۈممەتنىڭ ئۆزىنى بېغىشلاپ قىلىدىغان ئىبادىتى غالىب ۋە بۈيۈك اللّٰه يولىدا جىھاد قىلىشتىن ئىبارەتتۇر» بۇ ھەدىسنى ئەبۇيەئلا مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەر بىر ئۈممەتنىڭ ئۆزىنى بېغىشلاپ قىلىدىغان ئىبادىتى بولىدۇ. بۇ ئۈممەتنىڭ ئۆزىنى بېغىشلاپ قىلىدىغان ئىبادىتى اللّٰه يولىدا جىھاد قىلىشتىن ئىبارەتتۇر».

ئىمام ئەھمەد ئەبۇسەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. بىر ئادەم مېنىڭ يېنىمغا كېلىپ: ماڭا قىلىدىغان بىرەر ياخشى ئىشنى كۆرسىتىپ قىلغىن، دېدى. مەن ئۇنىڭغا مۇنداق دېدىم، سەن مەندىن ئىلگىرى مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن سورىغان بىر ئىشنى سورىدىڭ. ئۇ ماڭا بۇ توغرۇلۇق مۇنداق دېگەن ئىدى: «مەن ساڭا اللّٰه غا تەقۋادارلىق قىلىشنى تەۋسىيە قىلىمەن شەك ـ شۈبھىسىزكى، تەقۋادارلىق ھەممە ئىشنىڭ بېشىدۇر. سەن جىھاد قىلىشتىن ئايرىلىپ قالمىغىن، شەك ـ شۈبھىسىزكى، جىھاد قىلىش ئىسلام ئۈممىتىنىڭ ئۆزىنى خالىس بېغىشلاپ قىلىدىغان ئىبادىتىدۇر، اللّٰه نى داۋاملىق ياد ئەتكىن، قۇرئاننى تىلاۋەت قىلغىن، قۇرئان ھەققەتەن ساڭا ئاسماندىن بېرىلگەن بىر رەھمەتتۇر، يەر يۈزىدە اللّٰه نى ياد ئەتكەنلىكىڭدۇر».

* * * * * * *

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَءَامِنُوا۟ بِرَسُولِهِۦ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِن رَّحْمَتِهِۦ وَيَجْعَل لَّكُمْ
نُورًا تَمْشُونَ بِهِۦ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٨﴾ لِّئَلَّا يَعْلَمَ أَهْلُ ٱلْكِتَـٰبِ أَلَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ
شَىْءٍ مِّن فَضْلِ ٱللَّهِ ۙ وَأَنَّ ٱلْفَضْلَ بِيَدِ ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

ئى (ئىساغا) ئىمان ئېيتقان كىشىلەر! اللّٰه دىن قورقۇڭلار، اللّٰه غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) ئىمان ئېيتىڭلار، اللّٰه سىلەرگە رەھمىتىدىن ئىككى ھەسسە بېرىدۇ، سىلەرگە سىلەر (ئاخىرەتتە پىلسىراتتا) ماڭىدىغان نۇرنى پەيدا قىلىدۇ، سىلەرگە مەغپىرەت قىلىدۇ، اللّٰه بەكمۇ مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر﴿28﴾. ئەھلى كىتابنىڭ اللّٰه نىڭ پەزلىدىن ھېچ نەرسىگە قادىر ئەمەسلىكلىرىنى، پەزلىنىڭ ھەممىسى اللّٰه نىڭ قولىدا بولۇپ، (اللّٰه نىڭ) ئۇنى خالىغان ئادەمگە بېرىدىغانلىقىنى، اللّٰه نىڭ ئۇلۇغ پەزل ئىگىسى ئىكەنلىكىنى بىلىش ئۈچۈن (اللّٰه شۇ سۆزنى قىلدى)﴿29﴾.

ئەھلى كىتابتىن ئىمان ئېيتقانلارغا ئىككى ھەسسە ساۋاب بېرىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

ئەھلى كىتابتىن ئىمان ئېيتقانلارغا ئىككى ھەسسە ساۋاب بېرىلىدىغانلىقى ھەققىدە سۈرە قەسەستە بىر ئايەت كەلگەن. بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ ئەبۇمۇسا ئەشئەرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئۈچ تۈرلۈك ئادەمگە ئۇلارنىڭ ساۋابى ئىككى ھەسسە بېرىلىدۇ. ئۇلارنىڭ بىرى، ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرىگە ۋە ماڭا ئىمان ئېيتقان ئەھلى كىتاب بولارغا شۇ ئەمەلى ئۈچۈن ئىككى ھەسسە ساۋاب بېرىلىدۇ. ئىككىنچىسى، ئۇ اللّٰه نىڭ ۋە خوجايىنىنىڭ ھەققىنى

www.munber.org

تولۇق ئادا قىلغان قۇل. بۇنداق ئادەمگە ئىككى ھەسسە ساۋاب بېرىلىدۇ. ئۈچىنچىسى، قول ئاستىدىكى دېدىكىنى ياخشى تەربىيىلىگەن، ئاندىن ئۇنى ئازات قىلىۋېتىپ نىكاھىغا ئالغان ئادەم بولۇپ بۇنداق ئادەمگە ئىككى ھەسسە ساۋاب بېرىلىدۇ.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ قارىشىچە، بۇ ئايەتتىكىلەردىن ئەھلى كىتابتىن ئىمان ئېيتقانلار كۆزدە تۇتۇلغان. ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ قارىشىغا زەھھاك، ئۇتبە ئىبنى ئەبۇھەكىم ۋە باشقىلارمۇ قېتىلغان. ئىبنى جەرىرمۇ بۇ قارشىنى توغرا دەپ قارىغان.

الله تائالا بۇ ھەقتە تۆۋەندىكىدەك دەيدۇ: ﴿ئى مۆمىنلەر! ئەگەر الله دىن قورقساڭلار، الله سىلەرگە ھەق بىلەن باتىلنى ئايرىيدىغان ھىدايەت ئاتا قىلىدۇ، گۇناھىڭلارنى كەچۈرىدۇ، سىلەرگە مەغپىرەت قىلىدۇ. الله كاتتا پەزل ئىگىسىدۇر﴾[1].

ئىبنى جەرىر، سەئىد ئىبنى ئابدۇللاھ ئەزىزنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. ئۆمەر ئىبنى خەتتاب يەھۇدىي ئالىملىرىنىڭ بىرىدىن: سىلەرگە ھەسسىلەپ بېرىلگەن ياخشىلىق قانچىلىك ئارتۇقتۇر؟ دەپ سورىدى، ئۇ يەھۇدىي: بىر ھەسسە ياخشىلىق 350 ياخشىلىققا باراۋەردۇر، دېدى. ئۆمەر: بىزگە ئىككى ھەسسە ياخشىلىق (يەنى 700 ياخشىلىققا باراۋەر ياخشىلىق) بەرگەن الله غا ھەمدۇسانالار بولسۇن دېدى. سەئىد بۇ قىسسىنى سۆزلەپ بېرىپ، ئاندىن غالىب ۋە بۈيۈك الله تائالانىڭ **﴿الله سىلەرگە رەھمىتىدىن ئىككى ھەسسە بېرىدۇ﴾** دېگەن ئايىتىنى ئوقۇدى ۋە جۈمە: نامىزىنى ئوقۇغان ئادەمگە ئىككى ھەسسە ساۋاب بېرىلىدۇ دېدى.

بۇ سۆزنى ئىمام ئەھمەد بىلەن ئىبنى ئۆمەردىن رىۋايەت قىلىنغان تۆۋەندىكى ھەدىسمۇ كۈچلەندۈرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «سىلەر بىلەن يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلارنىڭ مىسالى ئىشچىلار ئىشلەتكەن بىر ئادەمنىڭ مىسالىغا ئوخشايدۇ. ئۇ ئادەم: كىم ماڭا بىر قىراتقا[2] ناماز بامدات ۋاقتىدىن تاكى چۈشكىچە ئىشلەپ بېرىدۇ؟ دەيدۇ. بىلىڭلاركى، بۇنىڭغا يەھۇدىيلار ئىشلەيدۇ. ئاندىن ئۇ ئادەم: كىم ماڭا بىر قىراتقا ناماز پېشىن ۋاقتىدىن ناماز دىگەر ۋاقتىغىچە ئىشلەپ بېرىدۇ؟ دەيدۇ. بىلىڭلاركى بۇنىڭغا خرىستىئانلار ئىشلەيدۇ. ئاندىن ئۇ ئادەم: كىم ماڭا ئىككى قىراتقا ناماز دىگەر ۋاقتىدىن كۈن ئولتۇرۇپ كەتكىچىلىك ئىشلەپ بېرىدۇ؟ دەيدۇ. بىلىڭلاركى، بۇنىڭغا سىلەر ئىشلىدىڭلار، شۇنىڭ بىلەن خرىستىئانلار ۋە يەھۇدىيلار غەزەپلىنىپ: بىز كۆپ ئىشلەپ ئاز ئەجىرگە ئېرىشتۇق دېيىشىدۇ. ئۇ ئادەم: مەن سىلەرنىڭ ئەجرىڭلاردىن بىرەر نەرسىنى ئاز بېرىپ سىلەرگە زۇلۇم قىلدىممۇ؟ دەيدۇ. ئۇلار: ياق دېيىشىدۇ. ئۇ ئادەم: ئارتۇق بېرىشى پەقەت مېنىڭ مەرھەمەتىمدۇر. مەن ئۇنى خالىغان ئادەمگە ئارتۇق بېرىمەن، دەيدۇ» بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارىمۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام بۇخارى ئەبۇمۇسادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مۇسۇلمانلار بىلەن يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلارنىڭ مىسالى مۇنداق بىر ئادەمنىڭ مىسالىغا ئوخشايدۇ: ئۇ ئادەم بىر قەۋمنى ئەتىگەندىن تارتىپ قاراڭغۇ چۈشكىچە مۇئەييەن مىقداردىكى ئىش ھەققىگە ئىشلەپ بېرىشكە ئىشچىلىققا ئالىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار چۈشكىچە ئىشلەيدۇ. ئاندىن ئۇلار: سېنىڭ بىزگە بىر كۈننى شەرت قىلىپ بەلگىلەپ بەرگەن ئىش ھەققىگە بىزنىڭ ھاجىتىمىز يوق. ئىشلىگىنىمىز بىكارغا بولسۇن، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئادەم ئۇلارغا: ئۇنداق قىلماڭلار. قالغان ئىشىڭلارنى تولۇق پۈتتۈرۈپ، ئىش ھەققىڭلارنى تولۇق ئېلىڭلار، دەيدۇ. ئۇلار بۇنىڭغا ئۇنىماي ئىشنى تاشلاپ كېتىپ قالىدۇ. ئۇ ئادەم

[1] سۈرە ئەنفال 29 ـ ئايەت.
[2] مۇئەييەن ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى.

ئۇلاردىن كېيىن باشقا ئادەملەرنى ئىشلىتىپ ئۇلارغا كۈنىنىڭ قالغان يېرىمىنى ئىشلەپ تۈگىتىشلار، مەن ئىشنى تاشلاپ كەتكەنلەرگە شەرت قىلغان بىر كۈنلۈك ئىش ھەققىنى سىلەرگە بېرەي، دەيدۇ. ئۇلار بۇنىڭغا قوشۇلۇپ ئىشلەيدۇ، دېگەر نامىزىنى ئوقۇيدىغان ۋاقىت بولغاندا، ئۇلار ئۇ ئادەمگە: ئىشلىگىنىمىز بىكارغا بولسۇن. بىزگە بەرمەكچى بولغان ئىش ھەققىنى ساڭا قالسۇن، دەيدۇ. ئۇ ئادەم: قالغان ئىشلارنى تولۇق پۈتتۈرۈۋېتىڭلار. كۈننىڭ پەقەت ئاز بىر قىسمى قالدى، دەيدۇ. ئۇلار بۇنىڭغا ئۇنىمايدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئادەم باشقا بىر كىشىلەرنى كۈنىنىڭ قالغان قىسمىدا ئىشلەپ بېرىشكە ئالىدۇ. ئۇلار كۈنىنىڭ قالغان قىسمىدا ئۇ ئادەمگە كۈن ئولتۇرغۇچە ئىشلەپ بېرىدۇ، ئىككى ئىشنى پۈتتۈرمەي كېتىپ قالغان كىشىلەرنىڭ ئىش ھەققىنى تولۇق ئالىدۇ. مانا بۇ ئەھلى كىتاب بىلەن ئىسلامدىن ئىبارەت بۇ نۇرنى قوبۇل قىلغانلارنىڭ مىسالىدۇر».

﴿ئەھلى كىتابنىڭ اللہ نىڭ پەزلىدىن ھېچ نەرسىگە قادىر ئەمەسلىكلىرىنى، پەزلىنىڭ ھەممىسى اللہ نىڭ قولىدا بولۇپ، (اللہ نىڭ) ئۇنى خالىغان ئادەمگە بېرىدىغانلىقىنى، اللہ نىڭ ئۇلۇغ پەزل ئىگىسى ئىكەنلىكىنى بىلىش ئۈچۈن (اللہ شۇ سۆزنى قىلدى)﴾ يەنى ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ اللہ بەرگەن نەرسىدىن ھېچ نەرسىنى توسۇپ قېلىشقا، اللہ توسقان نەرسىدىن ھېچ نەرسىنى بېرىشكە قادىر ئەمەسلىكلىرىنى چوقۇم بىلىشى كېرەك.

شۇنىڭ بىلەن سۈرە ھەدىدنىڭ تەپسىرى تۈگىدى. جىمى ھەمدۇسانا اللہ تائالاغا خاستۇر.

www.munber.org